aña 13
no. 3
maart 1982

SKOL & KOMUNIDAT

SIMAR
SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA



redaktie: c. tromp, r. oomen, h. oplaat, q. maduro en l. emerencia.
redaktie-adres: kantoor simar, sabana blanco 36.
bank skol & komunidat: a.b.n., banknr. 31.47.886.
layout en fotografie: r. de graaff.
drukker: vad.

simar, sindikato di maestronan di aruba, sabana blanco 36, pob 582, oranjestad, tel. 24219.
bestuur: madonna stephens, voorz.; carla kelkboom, sekr.; henk weustink, vice-voorz.; mercedes van der hans-orman, 1e penningm.; arturo oduber, comm.
sekretaresse kant.: mevr. f. alexander.
bank simar: banco barclays antiliano v-224-1, a.b.n. 31.47.290.

SKOL & KOMUNIDAT

aña 13 - no. 3
maart 1982

sindikato di maestronan di aruba



BAN "TACKLE" ARUBA

Entrevista ku GILBERTO FRANÇOIS (BETICO) CROES

Despues di basta esfuerso di nos banda nos a logra haya un entrevista ku e lider di MEP, Gilberto François (Betico) Croes. E entrevista a tuma tres enkuentro ku un durashon total di mas ku kuater ora, motibo pa kual nos ta parti e entrevista den dos. Nos promé sita no por a bai dor pa motibo ku e tempo ku a sobra nos, despues ku el a bin lat, tabata mucho kortiko. Sinembargo nos a usa e rato ei pa ser konosí ku otro i pa duna señor Croes e oportunidat pa analisá nos relashonnan familiar.
Pa e di dos enkuentro, e siguiente dia, señor Croes en berdat a logra di tene dos i mei ora liber pa e entrevista. Nos a papia e biaha ei den su ofisina na bestuurskantoor, ku murayanan dorná ku un afishe di e partido sosialista di Chile, un mapa di mundo, un mapa di e region karibense i un kolekshon di libertadornan latino-amerikano, ku entre otro Simon Bolivar i e revolushonario cubano Jose Marti.
E di tres enkuentro kasi no a bai dor, pero despues tòg a tuma lugar den un restorant chines. Einan tambe nos a kombersá pa mas o menos dos ora. Anke kuater ora ta mustra hopi, esaki definitivamente no ta e kaso, mirando e kantidat di topiko ku nos kier a trata i mirando e echo ku señor Croes ta hopi bon den akrobasía verbal.
Tòg nos a logra di bai basta profundo riba diferente topiko i ku a duna ekspreshonnan interesante di señor Croes. Asina por lesa kiko e ta pensa di e problemanan den gobernashon sentral i bou di ki kondishon e por pone e protokol di petroleo den "freezer" i ki interesnan ta involví den e asunto aki. Por lesa tambe kiko e ta haña di e desaroyonan den e komishon di 7, kiko e tarea di un komishon di 2 mester ta i ki posibilidatnan tin (i no tin) pa un Aruba independiente. Lesa kon e ta bisa abiertamente ku el a usa sierto "issues" (independensia unilateral i ortografía) solamente komo strategia politiko i tuma nota di loke e ta bisa di e referendum di '77, e elekshonnan benidero i di e garantianan di Hulanda, ku no t'éi.
Durante e kombersashon nos por a nota ku señor Croes no ta huma, pero ku, ora ta trata asuntonan prekario, e ta ventilá su emoshonnan voral dor di frega su mannan fuertemente, manteniendo un aktitut ekstremamente korekto pa ku esun ku a hasi e pregunta.
Tambe por a nota ku kontinuamente e mester ta bibando bou di un preshon basta grandi: promé ku kada seshon henter ora e mester atende telefon i personanan ku ta akudi serka dje di manera ku bo ta puntra bo mes kon un hende normal por wanta esei pa hopi tempo:





"Berdaderamente mi ta hopi druk. Tin biaha mi ta morto kansá i mi mester sali tuma un sosiego. Ultimamente mi a hasi un chekeo. Ela mustra ku mi mester bai ku mas trankilidat i baha e ritmo di e ultimo dies añanan. Sinembargo fada e no ta fadami ounke kon kansá mi ta.

"Bo no ta perde kurashi?"

Croes: "No, mi no ta perde kurashi pa motibo ku un kos ku nos a kuminsá kune, ku ta biba hopi aña den kurason di pueblo, nos ta desea di termin'é, of en todo kaso pone e fundeshinan di tal manera ku bo ta tene e fin di bo trabou na bista. Pues, no laga nada den inseguridat. Ora ku mi pensa pa retirá mi mester sa ku berdaderamente nos a laga e plan den fase di realisashon, si akaso e fase transitorio bai dura un poko largo. Pero preferiblemente lo mi ta desea di keda aktivo te ora mi weit'é wordu realisá, esta e independensia."

Nos a sigui papia tokante motibonan pa skohe pa independensia. Señor Croes a splika ku e ta konsiderá e tempo ku e tambe tabata bringa pa un status aparte pa Aruba komo un fáse pa yega na e meta final di independensia. Komo ku e Hulandesnan a duna di konosé ku esaki no ta faktible, el a laga e punto di status aparte kai, pa awor boga direktamente pa independensia. Motibonan prinsipal pa yega na e independensia pa Aruba, segun señor Croes, ta pa sali for di e dominio polítiko i administratívo di e isla mas grandi den Antias, esta Korsou, pa despues, komo entidat independiente i partner igual, yega na lasonan estrecho ku Korsou i e otro islanan di Antias. Señor Croes a bisa tambe ku den e proseso pa yega na e meta final nunka el a agitá un pueblo kontra un otro pueblo, pero ku sí e ta agitá kontra polítikonan arogante di e isla mas grandi. Esaki mas bien pa yega na un "choke di opiniones" pa despues bin un solushon p'e problemanan. Nos a bai over pa e problemanan aktual.

Protokol di petroleo

"Awor aki tin basta konfushon: un gobierno sentral ku a kai, e formashon a pega, e komishon di 7 a pega. Pa kuminsa ku e problemanan di gobierno sentral: Ainda nos ta den e konstelashon antiano. Tin diferente punto di konflikto ku ta stroba un formashon di gobierno: protokol di petroleo, ortografía, desentralisashon, rekonosemento di Arubahuis, ALM, Departamento di Asuntonan ekonomiko. B'a bisa ku bo lo keda para riba e puntonan aki. Elekshonnan lo bin i despues ta keda e mesun puntonan di konflikto, kier men e mesun impase. Awor bo ta sklama pa ayudo di Hulanda pa solushoná e problema aki. Kiko eksaktamente bo ta spera di Hulanda?"

Croes: "Tur loke b'a bisa awor ei ta korekto. Nos ta haya ku Hulanda mester kai aden pasobra Hulanda te awe ta karga, di akuerdo ku artikulo 43 di Statuut, un responsabilidat di Reino pa e "deugdelijkheid di bestuur" i "rechtszekerheid". Ora ku nos ta bai trata e kambionan di e struktura estatal e ta primordialmente, di akuerdo ku e derecho di outodeterminashon, algo entre e pueblo di e islanan ku Hulanda. Gobierno sentral no tin derecho di outodeterminashon pasobra gobierno sentral no tin pueblo, ta pueblo di Saba, St. Maarten, St. Eustatius, Boneiro, Korsou i Aruba tin derecho di outodeterminashon. Na e momento ku nos ta bai determiná nos propio futuro — den e kaso di Aruba ta trata e realisashon di nos independensia — nos tín di haber ku Hulanda. Konsiderando e situashon aktual, ku Antias ta inmanehable, ku nos a yega den un "patstelling", impase, ku nos nó ta sali for di dje, aki gobierno di Hulanda tin e poder legal pa obligá kambionan, kambionan struktural. Ora ku mi ta bisa, por ehemplo ariba tereno di petroleo, ku eksponentenan di gobierno sentral t'asina testarodo, ku nan ta keda bisa ku Aruba no tin rason, anto unda ku mi por mustra a base di e buki di "Volkenrechterlijke aspecten van de Antilliaanse onafhankelijkheid," unda mi por mustra dokumento di eksperto hulandes, dokumento di nos propio ekspertonan, ku nos tín rason, anto nos ta haya ku si Hulanda no "dwing e af," no obligá e kambionan aki, ku Hulanda ta di mala fé. Nos lo keda para, manteniendo e impase, mustra Hulanda e inmanehabilidat di gobierno sentral te ku ora Hulanda kai aden. Si boso ta desea mi por spesifiká ariba e kuestion di delimitashon, e protokol di petroleo, ku nos tin kompletamente rason, huridikamente i "after all" politikamente."

"Kon bo por "rijm" e grito pa ayudo di Hulanda den e asunto aki ku bo lucha pa independensia. No ta un poko straño pa buska ayudo di Hulanda, a base di un artikulo kolonial, ariba un asunto interno?"

Croes: "Mi ta kere ku bo ta bou di un impreshón ku e ta algo interno. Ora ku ta trata di independensia di Aruba esaki no ta algo interno."

"Freezer"

"Pero e problema di gobernashon aktual no ta trata tòg e problema di independensia di Aruba?"

Croes: "Ora ta trata di independensia di Aruba ta ku Aruba kier sali for di e Reino hulandes. E "volkenrechterlijk subject" internashonalmente ta Reino hulandes. Ta nifiká ku ora ta trata di asunto di independensia, esaki ningun momento ta algo interno.

Na di dos lugá: e derecho di outodeterminashon nos a bring'é di akuerdo ku e deklarashon di Nasiones Unidas di 1966, na september 1978 nos a bai Tweede Kamer i nos a haya rason di henter Tweede Kamer, esta ku berdaderamente nos tin e derecho di outodeterminashon. Ta nifiká ku e asunto di independensia aki ta nada nada interno. →

Dos: (atrobe, red.) protokolo di petroleo tampoko ta *solamente* interno. E tin e aspekto di Reino, ku kual Aruba i Korsou no por sali afo nan só."

Señor Croes ta sigui bisa ku Reino ta delegá sierto poder pa gobierno sentral i ku Don Martina ta bisa ku mientras ku tin un gobierno sentral nan lo no pasa e podernan (relashoná ku protokolo di petroleo) pa un teritorio insular. Señor Croes ta kontinua: "Mi tin prueba ku, di akuerdo ku e derecho internashonal, semper ta *Reino* ta keda e instansia ku e responsabilidat. Pero meskos ku e por deleg'é na gobierno sentral, e por deleg'e na un "lagere korporatie," ku ta wordo yamá un teritorio insular. Pues, 'n tin nada nada di ilegalidat ku esei i señor Martina ta kompletamente eroneo ariba e punto aki."

"Awor si Reino suherí pa pone e asunto aki den "freezer" te ora Aruba bira independiente?"

Croes: "Anto nos lo no asepta pa pon'e den "freezer," pero nos, na e mesun instante, simultaneamente ku ponemento den "freezer," kier haya palabrashon di e yenamento di e fecha di independensia di Aruba pa nos tin un klaridat den e realisashon di nos independensia. Anto e ora ei nos por inkalkulá e tempo ku Aruba lo por bai ehersé su soberanía ariba su rikésanan tambe."

"Bo tin un fecha na mente?"

Croes: "Mi ta hay'e hopi prematuro pa mi yena un fecha sin mas. Nos ta kere den realisashon di e independensia di Aruba di akuerdo ku un plan. Un plan ta dependé di hopi faktor. Tin faktornan ku no ta den nos man kompletamente: proteksion, integridat teritorial, defensa . . . i ta p'esei mi ta bisa: nos ta fleksibel, nó den eternidat, nó demasiado largo, pero nos ta haya sí ku pa un realisashon di nos independensia na un manera responsabel, nos mester stel nos mes op ku un poko fleksibilidat."

"E otro puntonan di konflikto sí por wordo solushoná den deliberashon ku e partidonan di Korsou i e otro islanan?"

Croes: "Sigur, ora ku ta trata di asuntonan ku aspektonan kultural, ekonomiko, sosial, mi tin e konvikshon ku ora hendenan a base di rasionalidat, sinta ku otro na mesa mester por yega na un akuerdo."

"Kier men ku e punto di protokol di petroleo ta esun di mas konfliktuoso i unikamente p'esei gobierno di Reino mester intervení?"

Croes: "No, eh . . . i tambe riba independensia di Aruba."

Gouverneur

"E punto di konflikto aparentemente ta esun di e "veto" den e protokol di petroleo."

Croes: "E pasamento di e derechonan eksklusivo no tawata problema. E problema a surgi den e "uitwerking" di e NV i spesifikamente esaki ta e "besluitvorming." Nos ta sali for di punto di bista ku esun ku tin 90% di aandelen ta tuma desishon. Gobierno sentral kier veto ora ku e kontrato mester wordu firmá ku kompanianan petrolero. Pero pakiko? Ta destaho publiko lo tin i e mihó oferta nos ta tuma komo proposishon. Nos ta tuma desishon. Si akaso tin algun interes ainda ku mester wordu protehá, nan (gobierno sentral) por hasi uso di art. 147 di "Staatsregeling." Gouverneur por want'e. Nos tin e sospecho ku e veto di gobierno sentral ta pa purba eksihí un trato pa e kompanianan Shell i British Petroleum aki na Aruba. I nos ta bisa: *NO,* e "best choice," ku ta na bienestar di e pueblo, esei mester bini."



"E "best choice," e ta wordu determiná pa kriterianan obhetivo?"

Croes: "Esei ta pará den e "uitwerking." Ta bini bestek na kiko nan mester kumpli kune, e ta sumamente tekniko. Esun ku ta kumpli ku nan i ta hasi e oferta mas atraktivo den termino di plaka pa e pueblo, esei ta wordu skohí."

"Ken tin kontrol riba e prosedura aki?"

Croes: "E ta wordu hasí dor di e "direktie" di e N.V., ku ta wordu kontrolá pa e "raad van commissarissen" i e "aandeelhouders" (gobierno insular i gobierno sentral). Na e mesun momento e "kontrolerende organen" ta keda parlamento insular i parlamento sentral. Esaki ta e wisselwerking. Ademas nos kier "consultans" i Nashonnan Uní a primintí di manda nos algun pa desaroya e tereno aki ku ta sumamente tekniko i ko nos no tin eksperiensia riba dje."

"Ban suponé ku ta yega na un akuerdo tokante e veto ku gobierno sentral. E posishon di e gouverneur di por influí ta keda eksistí. Boso ta tuma esei "for granted?"

Croes: "Esei nos ta wak komo un obstakulo. Mientras ku nos ta den Antias nos no por mishi kune sin koperashon di Hulanda. Gouverneur no t'ei pa protehá interesnan Antiano só, pero tambe esnan di Reino."

"Boso lo no "touch" e posishon ei durante e tempo ku Aruba keda den Antias?"

Croes: "Den e fase transitorio e funshon mester wordu he-"touch." Bo por kita of disminuí su poder, pero bo no por elimin'é, pasobra e ta representá korona."

"Kambia posishon di gouverneur kier men kambia statuut?"

Croes: "No nesesariamente. Depende kiko. Ora ku ta trata di tareanan di Reino ku e tin ku ta ankra den statuut, e ora ei sí. Pa kambionan den "Staatsregeling" i "Eilandenregeling" esaki lo no ta nesesario."

Pura

"Dikon no warda te ora Aruba bira independiente pa kuminsa eksplorá i eksplotá petroleo? Dikon tanto purá?"

Croes: "Nos tabatin esaki na mente. Gobierno sentral lo tawata ful afó, gobierno insular lo tawata tin tur kos den su man. E ora ei bo ta liber pa den e "winstopbrengsten" yega na un otro klousula pa ku bo aporte den un fondo di desaroyo pa e otro islanan. Den e kaso hipotetiko aki solidariamente nos lo kontribuí. Pero nos ekspertonan a bini analisá e situashon i a yega na konklushon ku mirando:

1: E aspekto di petroleo internashonal:
Balor ta bahando, tin eksperimento ku otro formanan di energía, Merka a kuminsa boga pa bira mas independiente di e paisnan di OPEC, ta asombroso e kantidat di volumen di petroleo i e preisnan ta drop ya kaba. Awor aki un destaho publiko lo produsí mas plaka, mañan kisas ni mitá."

"Por ta tambe ku e preis ta subi despues!"

Croes: "E desaroyonan ultimamente ta mustra ku ta baha e ta keda baha.

2: Nos tin poko area sumamente interesante pa kompanianan petrolero. E delimitashon ku Venezuela ta pasa dor di e area aki. Si Venezuela bora i no haya nada tur e kompanianan ta perde interes, e "opbrengst" lo ta nihil.

Si akaso Venezuela haya petroleo, e por bora ront i bora dwars. Nan por chupa tur nos petroleo bai kuné (teknología avansá)."

"Kua indikashonnan konkreto tin pa e 2 →

motibonan aki, ku ta bahamento di preis i chupamento di e petroleo dor di Venezuela? Ken a studia e materia aki?"
Croes: "Nos tin evidensia riba tur dos aspekto."
"Kua!" (telefon pa sr. Croes).
Croes: "Nos (Dept. di petroleo) tin algun eksperto, hoben sí: Henriquez, Curet, Croes, T. Monzon ku tin kontakto i lasonan ku ekspertonan, no solamente "consultans" pero tambe ku ekspertonan di kompaníanan petrolero, ku ta duna nan . . ." (señor Croes ta pidi despensa, e ta bai na telefon).
"En bista ku e preisnan di zeta ta bahando, kiko ta pasa e ora ei di e mas o menos 300 miyon dolar, ku ta wordu bisá ku e ta bai trese. Si e preisnan ta bahando, no ta nifiká ku e entradanan lo baha?"
Croes: "Si nos warda nos lo haya menos entrada ku si nos hasié mas lihé ku ta posibel. Nos no kier pinta shelo tampoko. Sumanan manera 300 miyon dolar, tin ekspertonan ta bisa mas o menos 500 miyon dolar, pero nos kier tené moderá."

Tur ta interesa, e no

"Ken ta bisa esaki?"
Croes: "Hendenan di afo ku tin eksperensia riba "public bids." I ta p'esei nos a opta tambe pa "public bids" i no pa gobierno negoshá ku un of mas kompaníanan petrolero, sino pone kriterianan obhetivo. Esei ta pará den e nota hulandes tambe.
"Pero ken ta bisa esei konkretamente? Kua kompanía di afo ta bai okupá su mes ku "public bids?"
Croes: "Den kontakto ku ekspertonan di hopi kompanía petrolero, 56 definitivamente interesá. Nos funshonarionan tawata na Venezuela, Italia, Hulanda, Merka, tanto na "staatsoliemaatschappijen" komo ku na "partikuliere oliemaatschappijen."
"Kua t'esun mas interesá?"
Croes: "Den boramento?"
"Si."
Croes: "Tur ta interesá. Exxon, Shell, Superior Oil, Atlantic Rich, Staatsoliemaatschappij di Italia, Noorwegen . . ."
"Tur a tuma kontakto ku bo persona?"
Croes: "No, no, nan ta manda nan karta pa Aruminco of "Dept. van Oliezaken." Mas tanto e diputado konserní, De Kort, ta atende e asuntonan aki."
"Tin rumornan ku bo persona tambe ta komersialmente involví den boramento di petroleo, esei ta berdat?"
Croes: "Nan a yega di bisa ku ora ku forma un kompanía nos lo ta involví, pero e ta kompletamente rumor fomentá pa miembronan di oposishon ku no sa riba kiko ataká, ku ta purba daña nos nomber, imahen di nos gobierno. Pero e kompanía ku ta bai wordu formá ta di gobierno, 100% ta pertenesé na gobierno."
"Bo no ta wak e posibilidat di wordu involví ku kompaníanan petrolero?"
Croes: "Imposibel i mi no ta interesá "at all." Mi no tin mucho interesnan ni eksihensianan material. Mi ta satisfecho ku kiko mi tin. Si mi por — riba tereno no-material i esei riba tereno di independensia — hasi algo pa nos pueblo i realisá e kousa, esei ta e satisfakshon mas grandi p'ami."

Problema ku Boneiro

"Tin indikashon ku Boneiro lo bin ku eksihensianan tokante delimitashon di awanan teritorial ku a tuma lugá algun aña pasá →

BETICO CROES tokante papiamento i ortografía: "NOS TUR TA PEKADOR"



Na fin di e prome kombersashon ku sr. Croes na un sierto momento a surgi e pregunta si sr. Croes ta konsiderá Aruba komo parti di Karibe sí of no, i si koperashon ku Karibe ta bale la pena . . .
Segun sr. Croes Aruba tin aspektonan Karibense i aspektonan dje kontinente. Su persona ta opta pa mas koperashon ku Karibe e.o. pa e siguiente motibo: *Betico:* "Si nos mester bai sera solamente ku kontinente nos idioma lo desaparese. Mientras, si bo tin e areanan den Karibe aki, inglés no ta un amenasa pa eksistensia di papiamento manera spaño". Riba e pregunta si e no ta kere ku un ortografía fonológiko, of alomenos ún ortografía pa e tres islanan, lo por kontradesí e influensha ei mas fuerte, Betico ta kontesta: ". . . 'posiblemente, posiblemente."
". . . mi ta un pedagogo, mi ta un onderwijzer di profeshon i mi tambe ta mira e aspekto pedagogiko."
Betico tokante e ortografía etimologiko: "Ami ta haña, no tabatin nada antes. Sierto momento bo tin un 'starting point.' Por ta e no ta ideal. Pero den transkurso di tempo bo por bai yega na perfekshoné i yega na lo ideal. Komo polítiko ku ta enfoká nos identidat, nos kultura, nos libertat, nos partido no por a trese "in het reine" ku su "geweten" pa skoge algo ku ta kompletamente leu i ageno di nos tradishon."
"Hasiendo esei boso a pone e interes di e mucha na di dos lugar, mientras ku si bo ta papia di bo identidat, bo tin di papia di aspektonan mucho mas fundamental ku ortografía."
Riba esaki Betico ta bisa ku den e ideología social-demókrata ta e ser humano ta para sentral . . ." ". . . mucha den enseñansa ta na prome lugar . . ."
Muestra di esei segun sr. Croes ta e echo ku nan a disidi di introdusí papiamento den skol basiko. (Nos no ta hasi nada ku e desishon ei, si mas aleu no ta kuminsa ku un planeamento serio di e introdukshon, red.).
Sr. Croes ta rekonosé ku ortografía "tradishonal" no ta esun ideal, pero ta defende esaki ku e siguiente argumentonan:

1. ". . . laga nos ta franko ku otro, . . . den e promé klasnan basiko e sistema di skirbi ta di menos importansha ku e papiamento." (???, red.).
2. "pa un periodo di 10 a 15 aña" . . . "mi no ta mira ku papiamento a bai hunga e idioma primordial den nos enseñansa."

". . . Pues nos tin tempo pa na e momento ku kisas papiamento ta desaroyá (???, red.) ku e por bai hunga un rol riba promé plano, ku un desaroyo por a tuma lugar riba e tereno di ortografía ku kisas lo por ta eksisti un konsensus general of otro kompromiso."
Sr. Croes ta admiti sin mas ku e kestion di ortografía a wordu usá komo issue politiko: "Día ku e islanan sinta huntu, trese kambio riba tereno estatal, anto e ora a base di igualdat i rekonosimiento, nan sinta huntu, mi ta bisa bo, mi ta weita Aruba i Korsou ta yega na un akuerdo rápido."
". . . Mientras ku e kuchú no ta wordu pasá riba tereno estatal, kualkier issue ta wordo verpolitiseerd." Ora ku Skol & Komunidat ta indiká ku MEP mes aktivamente ta hasi esaki, Betico ta kontestá: "Korda bon, nos tambe ta pekador, . . . nos ta den un mundo di pekador!"
Mas aleu Betico ta bisa: "Mi ta di akuerdo ku nos nó por permiti nos e luho ku Korsou ta bai imprentá bukinan den ún sistema, anto e mesun bukinan nos ta imprentá na un ótro sistema. Mi ta kere ku ta akonsehable pa tanto na Aruba i Korsou kuminsa ku e sistema di mas "cheap" ku ta posibel i un karakter temporal, pa trese e kambio riba tereno politiko; e islanan sinta hunto, yega na un akuerdo definitivo i despues usa e vershon ofisial."
". . . Na momento ku riba tereno estatal e diferensha wordu eliminá, anto e ora ei, foi punto di bista pedagogiko por bin kompromiso entre esnan tradishonal i pedagogiko."

entre Antias i Venezuela. Boneiro a sakrifiká un parti di su teritorio di laman, kual partinan a bini serka esnan di Aruba. Tin indikashon ku Boneiro ta bai eksihí su parti bek ora Aruba bira independiente, los di Antias."

Croes, ku un mirada agresivo: "E ta un aspekto ku a wordu tresí dor di Boneiro na konosemento di gobierno sentral. Mas bien mi ta konsider'é un set-up di eksponentenan di gobierno sentral pa purba "beding" mas poder den asuntonan di Aruba. Nos ta "verwijs" e asunto aki "naar het rijk der fabeltjes."

"Bo no ta kere ku Boneiro por bin ku e eksihensianan ei?"

Croes: "No, awor aki nos tin "te maken" ku un delimitashon entre Reino i Venezuela. No por negoshá mas e delimitashon entre Reino i Venezuela. Esei ta keda. Awor, ora ku entre Aruba, Korsou i Boneiro bai yega na e delimitashon esei por wordu tresí dilanti; si akaso e ta legitiem, anto laga nan proba esei. Te hasta riba esei, riba nivel "ambtelijk," ya kaba tin delimitashon entre Boneiro i Korsou i Aruba."

"No ta berdat anto ku Boneiro a sakrifiká un parti di su teritorionan di awa di laman?"

Croes: "Ningun momento. Esaki tawata un kos entre Reino i Venezuela."

"Si nos wak e teritorio di laman entre e islanan?"

Croes: "Al kontrario. Bo mester weita pa nort di Aruba ku pa e motibo aki Aruba mester a bai di akuerdo ku un "inkeping." (Mi por demostra boso esei riba un karchi, mi a laga un "deskundige" studié). Aruba mester a "geef prijs" masha hopi kilometer pa por a haya un parti atraktivo. Asina ta ku nos no ta konsiderá e parti ei. "Aruba geeft prijs," mi ta bisa te Reino atrobe. Eigenlijk e liña ariba mester a keda kore stret. Dus ta nifiká ku ningun momento e ta basá riba ningun realidat pa Aruba a haya un poko luga atraktivo a kosto di Boneiro. Ademas e mester a wordu tresí padilanti tempo di e delimitashon. I ya kaba internamente tin un delimitashon te hasta entre e islanan." (Lastimamente nos no tabatin un mapa ku nos!, red.).

"Eigenlijk e tempo ei Hulanda — nos no sa si awor ainda — a sali for di punto di bista ku Antias lo keda hunto."

Croes: "Nan tawata sá ku Antias no lo keda hunto. Pasobra Aruba su independensia, ya nos ta tratando hopi aña riba dje, solamente si nan no a tuma nos na serio. Pero tur e negosashonnan a bai den e espiritu pa yega na un delimitashon entre Reino i Venezuela, pero a sabiendas tambe ku e dia lo yega ku Aruba lo bira independiente."

Komishon di 7

"Laga nos sigui riba e komishon di 7. Bo ta komparti e interpretashon, ku e hulandesnan a duna na e tarea di e komishon esta ku tambe mester studia e independensia di e otro islanan den e komishon di 7?"

Croes: "Mi no ta *di akuerdo* ku e hulandesnan, pero konsiderando e interpretashon históriko, esei ta loke e hulandesnan a pretende desde prinsipio."

Señor Croes kier ilustrá esaki sitando di e notulanan di e kumbre ku a tuma lugar na Den Haag den luna di oktober ultimo. Di nos banda, sinembargo, nos ta mustra señor Croes riba e echo ku kaminda den e tarea di e komishon di 7 ta ser bisá ku tambe mester studia "de eindsituatie" di e otro islanan, ku antes, na lugar di e palabra "eindsituatie," tabatin e palabra "onafhankelijkheid" i ku pa motibo di protestanan fuerte di parti di Don Martina e palabra "onafhankelijkheid" a ser kambiá den "eindsituatie." Kier men ku mester ta masha klá pa e hulandesnan i Aruba, ku e otro islanan no kier studia nan independensia den e komishon di 7. No obstante esaki señor Croes ta sigui sita di e notulanan pa mustra ku semper tabata Hulanda su intenshon pa studia e independensia di e otro islanan, lokual nos no ta duda. Problema ta ku e otro islanan, na Hulanda kaba, a pone bon kla ku nan nó kier studia nan independensia awor aki den e komishon di 7.

"Sr. Hendrik Croes a tuma un pósishon "neutral" den e komishon di 7, ora a surgi e problema di kiko t'e tarea dje komishon. No t'asina ku e posishon di Hendrik dje manera aki a stagna e trabou di e komishon? Pasobra si el a uni ku e otro miembronan antiano kontra e hulandesnan, Aruba su independensia por a wordo studiá mas lihé?"



Croes, ku bos halto: " 'N ta posishon di Hendrik Croes a stagna e trabou. E diferensia entre Hulanda i e otro islanan, representá pa Pourier, Voges i Gorsira a stagna e trabou. Pasobra, nan tres ta bisa ku nan no ta bai papia ariba independensia di e otro islanan, pero solamente di Aruba i Hulanda ta bisa: si. Anto Hendrik Croes a wordo "bestoken," "belaagd" dor di eksponentenan di Hulanda, di Korsou di túr isla, ariba derecho di outodeterminashon . . . Kasi, tabata falta ku 'n tabatin bringamento den e komishon ei. E manera ku muy en prinsipal e representante Voges ta aktua kasi a kousa k'el a kibra na prinsípio, pasó si nan a kontinuá riba e kaso di derecho di outodeterminashon, nos lo a yama Hendrik bek. Derechonan adkerí nos no ta bai papia riba dje mas. Despues ku dos dia a pasa, ku Hendrik a pasa dor di su yobída di pregunta i atake dor di Hulanda i e otro islanan — nos ta kontento ku nos a manda e kantidat di adviseur ku tabata bèk ùp Hendrik, ku te asta tur ora e tabata pidi "schorsing" te ku nan a yam'e Hendrik Schorsira — Hendrik a gána su bataya i e ora ei a kuminsa un bataya entre e Hulandesnan i e otro islanan! E ora ei Hendrik a sinta man krusá, ta weita kon e resultado aki lo ta, pasobra primordialmente e ta algo entre e otro islanan ku Hulanda."

Señor Croes ta mustra despues riba un deklarashon di MEP ku a sali den korant e atardi ei i den kual nan ta mustra riba e echo ku e unikonan ku e ekspresá nan mes tokante nan futuro ta Aruba, Boneiro i Isla Riba.

Nos ta interumpi'e: *"Bo ta haya ku bo por obligá Korsou di ekspresá su mes riba e punto ei?"*

Croes: "Ami ta haya ku un pueblo konsiente mester determiná su futuro. Ta nifiká ku si bo no kier bira independiente anto bisa: no, mi kier mantene e status quo."

"Por ta ku bo'n sa ainda?"

Croes, despues di basta rato: "Anto mi ta kere ku . . . anto e orei sí mi ta haya ku e polítikonan no sa kiko nan kier i nan ta stróba e partnernan, e partinan den koninkrijk pa "stippel uit" un "beleid."

Señor Croes ta kontinua bisando ku Korsou awor mester bisa kiko e kier i Aruba lo respetá nan punto di bista si nan kier keda den Reino: "Nos ta bai mas leu. Nos ta di opinion ku Hulanda mestér honr'é."

I mas despues: "Mi ta spera sí ku awor aki e islanan di Antias, muy en spesial e politikonan di Korsou, a realisá ku nos mestér di otro pa fortifiká otro su posishon. No kere ku nan ta bai bringa nos keriendo ku nan ta gana nan bataya of nos bringa nan keriendo ku nos ta gana nos bataya. Promé i despues di independensia di Aruba nos mester di sostén di otro."

"Péro," *señor Croes ta komtinuá:* "den e ultimo dies aña m'a pasa den hopi plataforma i hamás mi por a weita politikonan di Korsou kompletamente leal pa yuda nos pa realisá loke nos ta desea."

Komishon di 2?

"Den e ultimo dianan b'a opta pa un komishon di dos, esta un delegashon di Reino i un di Aruba, e komishon lo trata solamente independensia di Aruba?"

Croes: "Si . . . Nos ta sali foi e punto di bista ku si e otro islanan no kier papia riba nan independensia, anke kuanto Hulanda lo kier, nos ta haña ku Hulanda mester honr'é. →

Ta nifika, nos ta sali foi e punto di bista ku e 5 islanan ta *keda* den Reino. Kiko ta keda e ora: un delegashon di Reino, den kua e otro islanan por ta representá i un delegashon di Aruba: hunto nan ta prepara e independensia (di Aruba, red.)."

"Ki aspektonan mester wordo studiá den e komishon di 2?"

Croes: "Laga mi kuminsa ku primordialmente nos ta bai duna e struktura interno di Aruba detayadamente; nos konstitushon, nos "grondrecht," dus tur e partinan di e funshonamento demokratiko di Aruba." Sr. Croes ta menshoná komo un di dos aspekto e koperashon entre Aruba i e resto di Antias ku lo keda forma parti di Reino, i komo di tres punto: ". . . riba tereno di defensa, relasiones eksteriores, kasasion, "toescheiding" di nashonalidades, asosasion ku Merkado Komun Oropeo, desaroyo ekonomiko, ta loke nos kier regla entre e delegashon di Reino i Aruba."

Sr. Croes ta sigui splika ku un aspekto nobo ta, ku si papia awor tokante koperashon ku e otro islanan, ku e otro islanan ta forma parti di Reinado i nan no ta independiente.

"Boso tin ideanan konkreto tokante e koperashon aki?'

Croes: "Si . . ., esei ta den "Hoofdstuk" 4 di e KWG-raport."

"Foi di e punto ei boso ta sali?"

Croes: "Si, si. I ta p'esei nos a aseptá e fase transitorio di 10 aña, lokual nó a wordo "in dank afgenomen" aki na Aruba."

Sr. Croes ta duna un splikashon di e manera ku nan a wak e koperashon entre e islanan den e KWG-raport, i ta duna tambe un splikashon di e ideanan di prof. Kapteyn tokante esaki. E ta sigui bisa: ". . . Tawata mi speransa ku nos por a kontinua riba e liña ei. Pero, muy en prinsipal di parti di Korsou, henter e sistema di prof. Kapteyn a wordo bagatalisá, a wordo boykoteá, i te asta den promé seshon di Mesa Redonda e no a bini na tratamento.

"Break-even"

"E konsekuensianan finansiero di un Aruba independiente tambe lo wordo studia? E raport ku a sali hunto ku e KWG-raport ta menshoná un defisit di alrededor di 90 miyon florin pa aña. Kon boso ta planea pa "vang op" e defisit?"

Croes: "Mi no sa foi unda boso a destilé (e 90 miyon, red.). Mi ta kere foi di e "kostenkommissie" unda e no ta "klop" ku e realidat . . . Na un situashon moderá Aruba ta "break-even." Aruba no tin defisit. Tumando tur "landsdepartementen," pero naturalmente na un manera sumamente efisiente ku bo ta haña ku, ban bisa, sosial-ekonomische zaken ta "licht" e dor, pone hendenan traha, hendenan ku ta "overtollig," mester bai buska otro trabao. Ta nifika, hasié mas efisiente i Aruba lo no tin defisit. E uniko isla tambe, e uniko isla."

"Basá riba kiko eksaktamente bo ta kere ku un Aruba independiente lo yega na un "break-ven point?" Tin algun raport?"

Croes: "Semper . . . eh, nos a . . ., nos ta . . . eh, den transkurso di añanan nos a laga nos hendenan riba tereno finansiero i departamentonan hasi estudionan."

"Departamentonan di gobierno?"

Croes: "Departamentonan di gobierno insular, nos tabata . . . Den kuadra di komishon di reino, ekspertonan finansiero ku a hasi "berekeningen . . ."

"Ken asina?"

Croes: "Institute of Sosial Studies," Wijdenberg di e "Centraal Plan Bureau" di Hulanda i tur ta yega na e konklushon ku weitando e entradanan di Aruba i e gastonan, e gastonan ku ta moderá i ku na otro banda e entrada di gobierno sentral riba diferente tereno, hm . . . ku e posibilidat di kombinashon i te hasta ku e por ta mucho mas "efficient," mas "doelmatig," tur e hendenan aki ta yega na e konklushon ku finansieramente Aruba ta "selfsupporting."

"Ke men den un Aruba independiente?"

Croes: "Un Aruba independiente. Naturalmente nos no mester, den un Aruba independiente, kuminsa permiti nos mes luho di paisnan grandi."

"Nos mester hala atras?"

Croes: "Ni kuminsa ku embahadanan grandi."

"Arubahuis?"

Croes: "Wel, Arubahuis, nos ta bai ten'é masha "sober." Purba ten'é mas chikito ku ta posibel i, unda ku nos por, koperá. Nos ta mira ku e kuestion di Arubahuis ei den e momento aki, ta reflehá e seriedat, pero semper lagando e fleksibilidat ku Arubahuis i Antillenhuis lo por bai kopera ku otro."

"Bo ta haya ku kasi un mion pa Arubahuis ta "sober?"

Croes: "No, di otro banda hopi, mayoría, di e suma ta pa motibo di sueldonan. Si nos bai tuma over e kuestion di "beursalen" ta eigenlijk, ta loke . . . 'n ta loke . . ., 'n ta ekstra nan ta bini. Ta dos funshonario ku ya kaba ta trahando pa gobierno, ta un "verschuiving" di e post ku ta wordu poní awor aki na Antillenhuis, pero ya kaba nan tawata wordu pagá pa gobierno di Aruba. Awor aki gobierno insular ta pagando pa e bekadonan i pa e trabou di "Stichting Studiecommissie Nederlandse Antillen." Tur ta wordu "verschoven." Ta nifiká ku ora bo pone tur, kapitalisá nan hunto, e ta suma entre 8 pa 9 shen mil, pero mester sa si ku no ta 8 shen mil ekstra, sino ta un "verschuiving" di "personeelsposten" ku tawata otro parti riba "begroting," ku ta wordu mandá awor aki riba Arubahuis. Dor di esaki otro "posten" den e "begroting" ta wordu menguá, disminuí."

"Nos no por gasta plaka riba embahadanan grandi. Esei kier men tambe ku ekonomikamente e pueblo lo mester hala un of dos stap atras?"

Croes: "No, no nesesariamente. Loke nos ta hasiendo, nos maksimo esfuerso den e realisashon di independensia aki, ta pa nos mantene e standart di bida manera e ta aworaki. Nos no ta weita ku nos lo mester hala un paso atras."

'Esei tambe ta segun e estudionan ku a wordu hasí?"

Croes: "Si sinembargo nos mester atvertí ku tambe den un konstelashon antiano tin e posibilidat ku e situashon (posishon ekonómiko) por deteriorá, ku bo tin di hala paso atras. Ta p'esei nos ta bisa, ku awor aki, ku nos tin entradanan basta halto di kompaníanan petrolero, pa nos sigui manténé e gastonan abou of purba wanta nan, ekonomisá, anto e plaka ku ta bin disponibel, beleg'é, pa yuda nos wanta slá den temponan malo. Nos no ta spera esei, pasobra ku bon entendimiento ku Hulanda, Venezuela i e islanan, no solamente Venezuela pero tambe Merka, Mexico, Canada, otro paisnan, ku por yamanan "bevriende naties," nos ta weita ku nos por preservá e desaroyo ekonomiko i ku nos no tin nodo di hala un paso atras. Mi tin ku bisa sí, ku ta mi opinion polítiko — i mi ta bisa esei ku tur sinseridat — ku si berdaderamente a konsekuensia di independiente lo mester hala algun paso atras, anto mi ta kere ku nos lo ta dispuesto pa hasi'é, kontal ku nos realisá e independensia.

"E pueblo di Aruba ta dispuesto pa hasié?"

Croes, buskando palabranan i despues: "Mi tin e konvikshon ku e pueblo di Aruba ta pensa meskos. Pero no nesesariamente e mester sosodé, pero por si akaso ku e sosode . . ."

"Kon boso ta planeando di informá e pueblo debidamente tokante tur aspekto ku ta wordo studia den e komishon di 2, si e bin anto?"

Croes: "Ja . . ., e ta un bon pregunta. Nos tin e impreshon ku nos ta hasiendo nos best. Pero nos ta konvensí tambe ku e informashon aki no ta efektivo. Nos mester tin kompletamente un otro sistema, un otro struktura di informashon pa e pueblo; esaki promé ku e RTC."

Independensia uni lateral: NUNKA

"Si e resultadonan total di e komishon di 2 lo ta negatibo, kon lo bo presenta independensia. Lo bo "lebumai" independensia?"

Croes: "No, no. Kon ku bai bin independensia di Aruba, nos ta keda enfoké. Konsiderando e eksperiensia ku nos tin, e informe ku nos tin, e resultado NO por ta negatibo. I si akaso ku e por tin aspektonan negatibo ta aspektonan ku no ta negatibo fatal . . . pa stroba bo independensia. Nos, irespekto e resultado di e estudio, nos lo no hala un paso atras for di e lucha pa realisá e independensia di Aruba."

"Hulanda tin su reservanan enkuanto garantianan di defensa . . ."

Croes: "Korekto. Pero nos tin e impreshon ku na e momento ku awor e otro islanan ta keda komo parti di Reino i tòg "Nederlandse presentie" lo t'ei, ku no ta hasi diferensia pa nan por duna Aruba e garantia riba tereno di defensa tambe. Esei ta den e situashon ku nos ta konsiderá mas ideal." →

Sr. Croes ta sigui elabora riba e di dos alternatiba, kual lo ta un konsorsio di e paisnan: Hulanda, Venezuela, Colombia, Estados Unidos, Mexico i Canada, i probablemente Fransia i Inglatera. Konhuntamente e paisnan aki lo mester defende e integridat territorial i soberanía di Aruba. E echo ku e paisnan aki ta den konsorsio ta hasi ku nan no por ta agresor; via di e tratado b'a "neutralisa" nan. Ya kaba e paisnan aki a kuminsa diskuti tokante un plan di ayudo, un "mini-Marshallplan," pa Karibe, ku por wordo ekstendé pa defensa tambe.

Señor Croes ta sita Den Uyl: ". . . Hulanda su presensia al momento ta *simboliko,* anke ku tin algun "manschappen." Si nos wordo ataká, no por konta ku Hulanda lo manda su ehersito ku ekipo di guera aki. Lo mas leu ku Hulanda por bai ta pa desplehá aktividatnan diplomatiko den Nashones Unidas. Ta nifika: te asta n'e momentonan aki e peliger t'ei, pasobra Hulanda lo no por yuda nos."

"Esaki kiermen ku e asunto di independensia unilateralmente no ta posibel?"

Croes: "Si, mi ta . . . eh . . . Laga nos bisa esaki. Independensia unilateralmente a wordo usá foi punto di estrategia. Pero, nunka seriamente nos a konsider'é, pasobra semper nos a opta pa un realisashon planeá i responsabel di independensia di Aruba."

"Pues nos ta depende te den eternidat di Hulanda, di su "willingness" pa duna garantia promé ku gobierno di Aruba bai over pa independensia? Pues independensia di Aruba ta depende di desishonnan di Hulanda?"

Croes: "Laga mi kuminsa bisa esaki. Nos ta karga semper e speransa ku Hulanda despues di 300 aña di kolonisashon, lo no laga nos na kaya . . .

"Hulanda a hasi esei den pasado hopi bes kaba . . ."

Croes: "Nos tin komprenshon pa e situashon difísil ku Hulanda lo por haña su mes aden. Muy en prinsipal, ora ta trata di defensa, Hulanda ta un pais sumamente "konservatief" den esei. Hulanda por duna bo tur klase di garantia riba tur otro tereno, p.e. ekonomiko ets., unda e ta spera di haña algo bèk tambe, pero riba tereno di defensa sí Hulanda, leu foi su pais, ta sumamente, eh, "reluctant," sumamente reservá pa duna garantianan . . . Pero nos tin e speransa ku otro paisnan ku sí ta mas imbolbí i mas konserní ku e estabilidat politiko i un trankilidat den e area aki, unda ku Hulanda no por kumpli kabalmente, ku nan por komplementá Hulanda."

Vulnerabel

Kon leu bo ta kere bo por keda independiente enkuanto bo manehe interno, si bo aseptá un tal konsorsio?"

Croes: "Kompletamente den bo maneho interno. Pero den bo maneho eksterno bo no ta . . . esaki ta e realidat i esaki nos por weita ku tur pais, ku bo tin di sinkronisá bo politika ku e grupo di paisnan ku ta dunabo e garantianan."

"Laga nos bai mas spesífiko. MEP ta bisa ku e ta un partido sosial-demokrata. Mi por imaginamimes ku sierto medida por wordo tumá ku no ta kuadra eksaktamente ku laga nos bisa, Estados Unidos. Kon bo ta kere . . ."

Aki sr. Croes ta mustra riba e ehèmpel di e partido sosial-demókrata di Mexico (PRI) ku ya pa 30 aña kaba ta den gobernashon, ku di un banda ta logra posishoná su mes basta independiente, i tòg di otro banda tin ku sinkronisá su polítika ku esun di Venezuela i Estados Unidos.

"Papiando di sinkronisá ku e polítika di e paisnan grandi . . . Venezuela e Estados Unidos ta kontra e formashon di mikroestados, pasobra nan ta mucho vulnerabel pa influensia ku pa nan ta negatibo."

Croes: "Si, p'esei nan ta yama Karibe un "sensitive area." Nan ta kontra esaki pasobra nan ta weita nan poder ta bai disminuyendo; kompará ku nan paisnan grandi, anto paisnan chikito na gran kantidat ta drenta Nashonnan Uní i ta tuma desishon."

Sinembargo, segun sr. Croes, e paisnan aki lo no stroba e proseso. Aki e ta mustra riba e ehempelnan den Karibe; Grenada, Dominica, St. Lucia; islanan di e magnitut di Aruba, pero ekonomikamente Aruba ta surpasá nan. Tambe sr. Croes a asentuá atrobe e koperashon ku lo mester bini entre e islanan, tambe ku e islanan di Karibe.

"Despues di e trabou di komishon di 2, pueblo por skohe ainda entre independensia i otro alternatiba?

Croes: "Klaro, sea via un referendum of mediante elekshon. Pero en todo kaso nos ta di opinion ku despues di tanto tempo ku pueblo a bai elekshon i referendum na '77, nos ta di opinion ku nos kier, nos ta insistí, i nos ta para riba dje pa somete na huisio di e pueblo. No solamente pa e pueblo, pero pa nos propio konsenshi. Pa nos sá ku berdaderamente e desishon ku nos tuma ta di akuerdo ku e boluntat di e pueblo."

"Bo ta kere ku enberdat pueblo ta bogando pa independensia?"

Croes: "Sigur, sigur . . ."

"A base di e referendum di '77?"

Croes: "Tabatin un tempo ku mi tabata duda berdaderamente si e pueblo kier su independensia, of si pueblo kier un situashon semi-independiente ku lasonan semi-kolonial ku Oropa."

"Ki tempo esei tabata?"

Croes: "Wel, mi ta kere den e periodo di '73 pa '77/78.

"I segun bo, pueblo a haña sufisiente informashon pa husga na un manera responsabel tokante independensia?"

Croes: "Mi no ta sub-estimá inteligensia di pueblo."

Sr. Croes ta sigui splika ku pueblo por a mira i eksperensiá desaroyonan politiko ku a tuma lugá ultimamente, i ku a hasi ku esnan ku tabata duda a wordo konbensí. Tambe sr. Croes a mustra riba e unidat, despues di e akshonnan di '77, entre tur e partidonan politiko, sektor komersial, sindikal i klero, ku lo a "uni nan mes entorno di e deseo di e pueblo aki pa su independensia." I esaki sr. Croes a yama un "prueba palpable, ku e eksperensia "gepaard gaande" ku informashon, kisas no sifisiente, a yega na duna pueblo e konvikshon di e lucha pa independensia." Sr. Croes ta añadi ku e no ta kere den tiramento di santo den wowo di pueblo, e no ta kere den engaño di pueblo.

"Independensia: Esaki ta enserá un pasport nobo?"

Croes: "Si. Ora bo skohe pa bo independensia, bo ta skohe pa bo propio nashonalidat i pues pa bo propio pasport rubiano."

"Bo no ta kere ku esei ta bai trese problemanan pa rubianonan den eksterior?"

Croes: "Mi no ta kere i ta p'esei nos ta skohe i nos ta preferá di prepará e independensia



den bon diálogo ku Hulanda, unda ku nos por yega na akuerdonan ku Hulanda, p.e. tokante protekshon diplomatiko pa rubianonan. Pasobra kon ke sea nos kier bira independiente. Nos sá ku nos ta chikito i vulnerabel i ku nos tin posibilidatnan limitá i ta p'esei nos ta kere den mankomunidat ku Hulanda. Asina en todo kaso lo tin provishonnan di Hulanda of kualkier otro pais pa por solushoná kualkier problema ku nos siudadanonan por haya nan aden den eksterior. Nos a pensa na promé instansia na Hulanda pa e kuestion di "diplomatieke bescherming," komokiera ku pa otro paisnan Hulanda tambe ta atendiendo sierto asuntonan di aspekto internashonal, p.e. pa Belgika na Venezuela i pa Luxemburg. P'esei nos ta di opinion, ku den bon entendimento ku Hulanda, Hulanda lo ta dispuesto pa hasi esei pa nos tambe."

"Iregularidatnan"

"Sr. Croes a bisa ku e no ta kere den engaño di pueblo. Pero den e referendum di '77 tabatin "iregularidatnan" (falsifikashon di volmacht). Nos tin e garantia ku esei lo no bai pasa den un referendum benidero?"

(verder lezen op pag. 18)

HA

E SKA
KARI

Pa basta tempo kaba Papa Doc Duvalier i despues su yiu Baby Doc, ku ayudo merikano, a logra skonde pa mundo nan politika barbaro di torturamento i matamento. Pa motibo di e eksodus enorme di Haitiano ku ta hui pa hamber, pobresa i opreshon, nos ta logra haña sa mas di e krueldatnan ku ta tumando lugar na Haiti. Un otro kos tambe ta bira mas kla ora nos analisá e situashon haitiano i esei ta e hipokresía di Merka ora e bisa k'e ta prekupá pa ku e situashon di e obreronan polako. E ehempel di Haiti (un di e tanto ehempelnan), e trato ku e refugiadonan haitiano ta haña na Merka i e apoyo abierto di Reagan pa e mafia di Port-au-Prince, ta mustra klaramente ku Merka ningun momento só por tin e bienestar di e trahadónan polako na su pecho, algo ku te asta e revista "Newsweek" a konstata den su promé edishon di februari 1982. Siguientemente e relato tristo di e skandal mas grandi di Karibe: Haiti.

Rekort

Haiti tin un area di 27.750 km2 i 6 mion habitante. Desde 1957 e pais ta wordo asotá dor di un diktatura dinastiko di e famia Duvalier. Aktual presidente-pa-bida ta Jean-Claude Duvalier, mihó konosí komo Baby Doc. Partidonan polítiko ta e Conseil National d'Action Jean-Claudiste (CONAJEC), tres partido chikito kristian-demokrata, e Partido Komunista (klandestino) i algun grupo di eksiliadonan rebelde.
Na aña 1804 Haiti a bira e promé republika independiente di Latino-Amerika i na aña 1982 Haiti ainda ta algo uniko den sierto sentido. Nos ta koi djis algun di su rekortnan: Entrada promedio di *250 florin pa aña* i esaki ta bira menos ainda si nos no konta e entrada di e grupito na mando. Kada aña mas ku *12000* haitiano ta wordo *bendí* ku doñonan di plantashonnan di kaña na Santo Domingo. Analfabetismo ta al rededor di 90%, mientras ku e mesun persentahe aki ta konta pa esnan ku tin problema di malnutrishon. 50% di e muchanan ta muri promé ku nan hasi 4 aña. 80% di e muchanan bou di 6 aña ta sufri di malaria i e resto ta sufri di diaré, tifus, tuberkulosis, pulmonía i tetanus. Mayoría parti di e poblashon no ta bira mas bieu ku 50 aña. Tin 1 dokter pa kada 15.000 habitante. Di kada 7 dokter 5 a emigrá of a bai den eksilio. E sanger di esnan ku a logra sobrevivi na Haiti aparentemente ta di un kalidat ekselente pa motibo di e anti-biotikonan fuerte k'e ta kontene. P'esei tin un komersio intenso di *sanger* entre e departamento di salubridat publiko di Haiti i 3 kompania farmasotiko na Merka: Armour Pharmaceutical, Laboratories Cutter i Dow Chemical. Kada luna 5 tonelada di sanger ta ser transportá pa Estados Unidos. Fuera di esaki tambe tin un komersio intenso di kadabernan humano ku e universidatnan merikano.
Klasnan di skol ta mucho grandi i e personal hopi biaha no ta kalifiká pa duna les. Hopi maestro a wordo forsá pa bai den eksilio. Pa kada skol di enseñansa avansá tin 35 prison i pa kada maestro tin 189 soldá. Den e parti nort di Haiti mayoria parti dje famianan por kome solamente dos biaha pa siman un kuminda kayente. E otro dianan hopi di nan ta haña nan mes obligá di kome te asta yerba. 80% no tin trabou.
Nan ta kalkulá ku mas of menos 1.5 mion haitiano a emigrá of a haña nan mes forsá pa bai den eksilio. Komo ultimo rekort e rikesa di e famia Duvalier:
NAf. 800.000.000,—!

Tonton Macoutes

Pa añanan largo Haiti a logra keda leu di e arena polítiko internashonal i e famia Duvalier a probechá sin fin di e echo aki. E uniko hefenan di estado ku a bishita Haiti den pasado tabata Haile Selassi di Etiopia i un Anastasia Somoza burachi di Nicaragua.
Despues di un periodo basta turbulente, un





President
Jean Claude
Duvalier

ÏTI

NDAL

ENSE!



dokter di distrito, Francois Duvalier (Papa Doc) a gana elekshonnan riba dia 22 di september 1957, naturalmente danki na un froude fabuloso. For di e tempo ei e famia Duvalier a establesé su dinastía i no a laga ningun okashon pasa pa abusá di esaki.
E base di poder di Somoza tabata e Guardia National, esun di Duvalier ta e "Voluntarionan pa Seguridat Nashonal", mihó konosí komo Tonton Macoutes. E ehersito privá aki di e famia Duvalier ta konsisti di mafiosi ku un libertat kompleto pa terorisá e pueblo haitiano. Papa Doc tambe a usa e religion nashonal, esta Vudu, pa kontrolá su pueblo. Ku otro palabra, e tabata usa su Tonton Macoutes pa tortura e pueblo fisikamente i Vudu pa torturá e pueblo sikologikamente.
Tur oposishon ta wordo kibrá ku bashamento di sanger. Fisikamente un haitiano por lansa su kritika un biaha só. Ta difisil pa bisa eksaktamente kuanto hende a ser matá den e prison antikuá di Fort Dimanche, den e kazerna Dessalines of den e selnan di e palasio presidensial of pa bisa kuanto viktima tin derá den e santana privá di gobierno. E komersio di sanger i di kadabernan ta duna un bon bista di e balor ku e mandatarionan haitiano ta duna na un bida humano: morto of na bida e mester wordo eksplotá te riba weso.

Leopardonan

Riba 21 di april 1971 Papa Doc a muri. Un rato promé ku su morto el a nombra si yiu gordo, Jean-Claude, ku normalmente tabata hiba un bida di playboy, komo presidente — pa — bida. Komo prekoushon el a ordena n'e mesun momento e tiramento di mas ku 200 prisonero politiko. Hopi hende a kere ku Baby Doc, manera Jean-Claude ta konosí, lo a perkurá pa e opreshon lo a liberalisá un poko, pero nan tur a keda engañá. Loke sí a kambia, bou preshon di e merikanonan, ta ku e opreshon for di e tempo ei a bai na un manera mas ordená: un kuerpo armá nobo a wordo lantá (e Leopardonan), di kual e miembronan a haya nan entrenamento den e zona merikano di e kanal di Panama, mientras ku e Tonton Macoutenan a haya un otro tarea (no hari): alfabetisashon. En berdat kos a bira un poko mas keto pa algun aña despues te dia ku e "alfabetisadornan" a drenta den un reunion di un komishon di derechonan humano na november 1979, kaminda nan a maltratá severamente e diplomatikonan merikano i oropeo. Algun ora despues un gobierno nobo a wordo formá konsistiendo di fanatikonan bieu di Papa Doc. Na e momento ei un periodo a yega na su fin den kual e regimen haitiano i e merikanonan kier a laga mundo kere ku e situashon na Haiti tabata mehorando.

Revolushon ekonomiko

E idea pa krea e impreshon ei (esta ku kos tabata bayendo bon na Haiti) a sali for di algun teknokrat di Washington. Nan meta tabata pa habri Haiti pa invershonistanan di afó. Pa logra esei Haiti mester a sali for di su posishon isolá, algo den kual enberdat nan a logra te na un sierto nivel durante e periodo di e asina yamá liberalisashon (te november 1979 anto). Ku e sueldonan mas abou di e hemisferio oksidental komo atrakshon prinsipal (2,50 dolar pa dia), den añanan '70 algun fabrika di asamblahe a establesé nan mes na Haiti. Haiti tambe a bira e produktor mas grandi na mundo di balanan di beisbol!
Bisando ku e lo soru pa un revolushon ekonomiko Baby Doc te asta a bai asina leu di kobra e kompania merikano di bouksit, Reynolds, e mesun belasting ku nan mester paga den otro paisnan den desaroyo. Hunto ku tur esaki e instansianan finansiero internashonal a basha un kantidat di plaka den e pais. Merka, por ehempel, ainda ta duna mas ku mitá di e entrada nashonal di Haiti. Sinembargo mitá di esaki, na su turno, ta somentá riba 300 kuenta speshal di e famia Duvalier!

Maman Simone

A konsekuensia di e desaroyonan ekonomiko aki un lucha pa poder a kuminsa entre e hoben teknokratnan haitiano i e "Klan Bieu" konsistiendo di kompinchinan di e defunto Papa Doc i kualnan tabata enkabesá pa e viuda di Papa Doc, Maman Simone. E klan di Maman Simone ta mihó konosí ko-



mo e Dinosouronan. E atake di e Tonton Macoutes na november 1979 tabata planeá dor di e grupo di Maman Simone. Sinembargo su influensia a mengua foi di e tempo ei. Dikon? Wel, su yiu, Jean-Claude, a haya smak di kasa. Na un similar okashon, algun aña promé, Maman Simone a logra saka e idea aki for di kabes di su yiu dor di simplemente deportá e kandidata pa eksterior, pero e biaha aki esaki no a logra. Na luna di mei 1980 Baby Doc a kasa ku enemigu mortal di Maman Simone esta Michele Bennet. Michele Bennet tabata kasá promé ku e yiu di un militar ku a dirigi un atake kontra e →

palasio presidensial na aña 1958 (Despues di esaki e skuadron mortal di Tonton Macoutes a wordo lantá). Tambe Michele Bennet ta yiu muhé di Ernest Bennet, un persona prominente di e poblashon mulato, net e grupo di kual Papa Doc a mata kasi tur den su promé añanan. Tambe Maman Simone a mira den persona di Michele un menasa grandi pa ku su influensia riba su yiu Jean-Claude of mihó bisá riba eksplotashon dje pais. Un intento di e Dinosouronan i Maman Simone pa stroba un "come-back" di e mulatonan, dor di laga aresta Michele Bennet un luna promé ku su matrimonio, a frakasá. E matrimonio a tuma lugar "gewon" i a kosta no menos ku 700.000 dolar. Despues a kuminsa un berdadero vendeta entre e klan di Bennet i e Dinosouronan. Bennet a logra eliminá esnan ku tabata sa di mas di su praktikanan frouduloso. Te asta el a logra deportá of arestá un gran kantidat di su oponentenan. Esaki a nifiká mas of menos e derota pa e Klan Bieu, esta e Dinosouronan. Te asta Maman Simone a hera wordo deportá. Ora e "gobierno" di Baby Doc a wordo pa e di tantisimo biaha na april 1980 kambiá, kasi niun miembro di e Klan Bieu a haña un puesto.

Un aña despues Baby Doc a selebrá su di dies aña di "gobernashon", i e detronashon di su mama komo First Lady. Ku esei Ernest Bennet, pa via di su yiu muhé a bira un sorto di vise-presidente di Haiti.

Bou di preshon internashonal na kuminsamento di 1980 un periodo a sigui den kual tabata parse di tin mas libertat. Esaki sinembargo a yega basta lihé na su fin ora ku oposishon a kuminsa formulá algun eksihensia ku a wordo publiká den algun korant. Na november 1980 sentenares di hende, entre kual e oposishon kompleto i un kantidat di periodista a wordo deportá. Hopi di nan a pasa via Korsou pa Panama i Venezuela. I asina e opreshon i eksplotashon brutal di e pueblo haitiano dor di Baby Doc i su "gang" ta kontinua keto bai.

E prison haitiano

Pa ilustra ku bou di regimen di Baby Doc nada a kambia, awor ta sigui algun ekserpto di un relato di e komishon Inter-Amerikano pa Derechonan Humano, ku a hiba un bishita na Haiti na ougustus '79.

Un eks-prisonero di Fort Dimanche a konta su storia: "Presonan politiko ta yega Fort Dimanche di e kazerna Dessalines, na unda ya kaba nan a ser torturá gravemente. Fort Dimanche ta sirbi pa dé-personalisa nan, pa redusi nan na un kondishon di un animal promé ku nan muri. E guardia ta forsa e prisonero politiko pa reakshoná riba sonidonan i movishonnan, pero e prisonero no tin e derecho di papia ku e guardia. Esaki ta wordo kastigá severamente. E selnan mes ta midi 3 pa 3 meter, den kual tin biaha nan sa buta 30 persona. Anochi e presonan ta drumi den shift. Muskitonan i bichinan di e murasnan den besindario ta manera kome e prisoneronan. Tin biaha e prisoneronan ku ta hopi swak ta laga e hemchi, ku ta fungi komo toilet, kai ora nan bai bash'é afo. Nan ta wordo forsá pa píki tur kos ku nan man, sino un kastigo severo ta sigui. Un guardia-en-hefe a bisa nos: Nos lo no stroba morto di hende. Si bo ta fadá, hinka bo kabes numa den e hemchi di toilet, pafó nan sa kaba ku bo ta morto."

Pa kura malesanan di stoma, diaré of malaria. e prisoneronan ta bebe pishi. Un prisonero no ta keda na bida den e prison pa mas ku un aña. Tin biaha un kadaber ta keda den un sel pa varios ora. Despues e prisoneronan por hib'e pafó pa der'é. Tin biaha nan ta djis bent'e afo pa kachonan kom'é."

Ayudo merikano

Ta bira fastioso pa sigui relatá tur e bagamunderianan di Haiti, pero lag'a nos bai wak ki papel Estados Unidos ta hunga den henter e asunto aki. Pa ilustra un k'e otro nos ta tuma e problema di e refugiadonan di Haiti. Ta mas ku kla ku hende no por keda wanta diktaturanan di e kaliber di Duvalier pa resto di nan bida. Pa e motibo aki durante e ultimo añanan un kantidat di refugiado haitiano a riska nan bida dor di hui den botonan chikito hestok ku hende i ku destino Estados Unidos. Di e manera aki durante e ultimo dos añanan mas ku 30.000 haitiano a logra yega Merka, pero Dios sa kuanto a hoga durante e viahe peligroso. Tin kalkulashonnan ku ta bisa ku un tersera



parti di esnan ku ta hui den boto ta resulta morto durante nan intento.

Sinembargo, mirando e trato ku e sobrevivientenan ta haña na Merka nos mester puntra nos mes seriamente ta kua grupo tin mas suerte, esun ku a hoga of esun ku a logra yega Merka. Kontrario na loke nan a spera, e haitianonan ku e yega Merka (naturalmente ilegal segun leinan merikano) ta enkontrá un aplikashon masha severo di e leinan vigente. Esaki ta remarkabel pasobra ora tabata trata di refugiadonan Cubano esakinan a haña un kordial bonbiní na Merka. E haitianonan, sinembargo, masalmente ta wordo enkarselá den kamponan i prisonnan bou kondishonnan inkreibel. Un ehempel bon kla di e trato kruel ku e haitianonan ta haña na Merka ta e seramento di 2.500 haitiano den Fort Drum den e parti nort di e estado New York, na unda e temperatura sa kai te 30 grado bou di sero. No ta por nada ku nan ta kompara e kampo aki ku e kamponan di konsentrashon na Siberia. Kondishonnan den e otro kamponan pa haitianonan na Merka i Puerto Rico no ta hopi mas mihó.

Ta bisto kiko e regimen di Reagan kier logra na e manera aki, esta ku hopi di e haitianonan lo lebomai Estados Unidos i regresa pa Haiti. Reagan i su kompinchinan por ta kontento: mas i mas haitiano na Merka ta disidi di bai bek pa Haiti komo ku pa nan no ta hasi ningun diferensia si nan ta na Haiti of den un kampo di konsentrashon na Merka.

Pero, loke hopi biaha nan no ta realisa ta ku Baby Doc ta konsiderá e simpel echo ku b'a bai buska asilio politiko na un otro pais komo un akto subversivo. 'N tin nodi splika akinan kiko ta pasa ku "elementonan subversivo" na Haiti . . .

Pa esnan ku ta sigui hui for di Haiti, Reagan a sera un pakto ku Baby Doc na september ultimo dor di kual e warda-kosta di Merka ta haña mas posibilidat pa interseptá e barkonan ku refugiadonan haitiano i pa manda nan bek pa Port-au-Prince.

Awor e kolmo: Pa gradisi Duvalier pa su kolaborashon enkuanto e pakto di september i e paramento di e refugiadonan, e regimen di Reagan a disidi na luna di februari 1982 pa duna e diktador Baby Doc un rekompensa den forma di ayudo militar na gran eskala. Kier men ku na lugá di bai kita e motibonan pa kual miles di haitiano kier hui for di nan pais e "gobierno" di Reagan ta duna mas ayudo militar pa asina Baby Doc te asta por intensifiká su trabou di karnisero! Ku e gesto aki Reagan abiertamente a identifiká su mes ku e diktatura na Haiti i a bira komplise di un di e kriminalnan mas grandi ku nos konose den e region karibense.

E momento a yega pa puntra nos mes si e sosten di Reagan pa e diktatura di e bandidonan di Duvalier no ta algo ku ta ideologikamente inkorporá den e politika di Merka. Pasobra, no ta Haiti só nan ta duna apoyo pero e delaster un diktatura derechista ku nos konose den nos hemisferio. Ta bon pa remarká aki ku te asta e Instituto Merikano pa Estudionan Hemisferiko a yega na e konklushon ku violashon di derechonan humano den paisnan den desaroyo ku diktatura derechista i ku ful sosten di Merka, ta di un karakter hopi mas grave ku den paisnan iskierdista (no pa hustifika e violashon di derechonnan humano den e ultimo paisnan aki).

Ta bon pa nos korda riba tur esaki ora nos papia di buska "protekshon" merikano pa un Aruba independiente. Un diktador derechista arubiano por ta sigur di e sosten merikano i nos sa ku tin basta kandidato ta kana ront aki n'Aruba ku ta masha kayente pa tuma e puesto ei! ●

De stad van SIMONE DUVALIER



La Cité Simone Duvalier: macabere grap.

Wie over Haiti zwerft, heeft oogkleppen nodig. Een hel in een paradijs. Wie kijkt en ervaart met zijn hart erbij, gaat er onderdoor. Een plank voor je hersens, to survive. De natuur heelt echter snel: binnen enkele dagen begint zich al een eeltlaag op je ziel te vormen. Zelfbehoud. Je moet wel. Je kan niet overal bij stil blijven staan. Toch wordt nog regelmatig het lancet gezet in dat beschermende laagje eelt: die oude man b.v., zonder benen, in Cap Haitien, haveloos, plankjes onder de beenstompen, plankjes aan de armen gebonden, in versneld tempo achter je aan hobbelend: "Blanc, blanc! un dolláár!" De armoede en ellende zijn allerwege. Je hoeft het nergens te zoeken. Het komt wel op je af. Het roept, het schreeuwt, het rukt aan je. Het bedelt, het smeekt, het eist. De blanke toerist wordt onmiddellijk herkend als



Soeur Marie Hélène.

Messias, als geldschieter, als prooi. Hij wordt gezien als de onverwachte door de hemel gezonden uitweg uit minstens één dag vol problemen. Ongevraagd worden diensten voor hem uitgevoerd, in de hoop een fractie van zijn weelde te bemachtigen: blanc, blanc, un dollááŕ! Een gevoel van schuld bekruipt je: JE WENT ERAAN! Hoe kan dat? Aan zoiets mág je niet wennen. Maar het gebeurt. Waarom geef je niet alles af? Wat dóe je hier eigenlijk? Maar je bént er. Je gaat door. Je wilt ervaren. Je wilt verkennen. Je wilt meer weten over deze menselijke verschijningsvorm. Dit is de onderkant van het menselijk bestaan. Het bestaat écht. In 5 miljoen varianten. Op Haiti. Een onvermoede dimensie aan het verschijnsel mens. Gruwelijk. Maar je went eraan. Dat wel. Maar ik zit ermee.
En toen dat telefoontje. Vanuit het guesthouse. Een boodschap voor Soeur Marie Hélène. Een vriendendienst voor iemand op Aruba. We noteren ,het adres: ergens in de Cité Simone Duvalier. Een witte vlek op de kaart, tussen het vliegveld en Port-au-Prince. We kunnen de volgende morgen langs komen. Met enige moeite vinden we de afslag.
We dachten dat we armoede hadden gezien, maar we hadden nog niets gezien. We dachten dat we eraan gewend waren, maar we waren er nog niet aan gewend. Hier waren we niet op voorbereid. Hier vált niet op voor te bereiden. Dit was een val in het diepste duister van het menszijn. Vallen door een luik in de onderste bestaanslagen.
Het pad voert over een dump. Een mensendump. Op een kilometerslange vlakte ligt ál wat mensonwaardig is samengebald. Honderdduizend mensen zijn hier door Haiti uitgepoept. Honderdduizend mensen baggeren hier door blauw-zwarte riooldrab, dat verraderlijk lieflijk ligt te glinsteren in de ochtendzon. Honderdduizend mensen krioelen door elkaar, in een poging iets eetbaars te vinden in andermans afval. Tot de dood erop volgt. De gelukkigen leven in hutjes waar het woord krot aan paleizen doet denken. Een onafzienbare zee van kleine bouwseltjes, in elkaar geflanst met geblakerde stukjes plank, her en der gesprokkeld uit ruïnes van afgebrande panden. Alles is zwart. Want de modder is zwart. En bij de twee openbare pompen moet je vechten om een druppel water. Dus zijn alle krotten zwart van menselijke aanraking.
Dit is pas werkelijk de hel. Hier kan niets goeds groeien. Een macabere grap van de heersers van Haiti om dit menselijk vuil te vernoemen naar de moeder van le Président á vie.

Als we de moed bijna hebben opgegeven, vinden we eindelijk het adres. Een klein ziekenhuisje plus schooltje, een eilandje in een oceaan. Wie hier zoiets durft op te zetten, moet krankzinnig of heilig zijn. Soeur Marie Hélène is allerminst krankzinnig. Een monumentale vrouw, in alle opzichten. Een vrouw die gewoon aanpakt. Doet wat ze kan doen. Een ijzersterk humeur. Opgewekt tot het bittere eind. Ze is Brusselse van afkomst en dat maakt de communicatie soms wat makkelijker. Ze heeft in Vietnam gewerkt en in Oeganda. En nu alweer zes jaren hier. Wat een enthousiasme! We worden het hele gebouw doorgeloodst en krijgen op al onze vragen uitvoerig antwoord.
T.b.c., ondervoeding en malaria zijn de meest voorkomende ziektes. Ondervoeding is voor onze leke-ogen wel het duidelijkst zichtbaar. Mensen en mensjes liggen als levende skeletten, wankelend op het randje van de dood. Uitgeteerde babietjes worden behoedzaam en liefdevol weer tot het leven teruggebracht. Waarom? Hoeveel onherroepelijke schade is al in hen ,aangebracht? Wat voor leven staat hen te wachten? Zelfs de moeder is onbekend! Maar Soeur Marie Hélène streelt ze moederlijk over hun bolletje, onverwoestbaar optimistisch: hier is geen tijd voor denken, je kan hier alleen maar DOEN! en er het beste van hopen. Jonge moeders uit de buurt worden opgetrommeld, en met hun babies onder medische controle gesteld. Er is een grote doucheruimte, waar hen geleerd wordt zichzelf en hun kinderen te baden. "L'éducation, l'éducation!" mompelt onze Belgische begeleidster zowat tussen elke zin door. Moeders van wat oudere kinderen krijgen gratis naailes en handenarbeid, hun creaties worden in Port-au-Prince verkocht, terwijl de opbrengst weer aan het instituut ten goede komt. De peuters en kleuters worden intussen opgevangen door een leerkracht in een speelschooltje. Er worden maaltijden verstrekt.

En toch, eenmaal weer buiten de muren overvalt je weer het zwaarmoedige besef dat dit slechts een microscopisch kleine druppel is, op een gigantische gloeiende plaat. "Maar ge moet toch érgens beginnen he?" is het laconieke antwoord van Marie Hélène.
Ik sta beschaamd en machteloos langs de kant. Mijn respect voor haar en haar medezusters kan ik niet genoeg onder woorden brengen. Ik zou graag willen helpen, maar alleen kan ik het niet. Ik zou graag een beroep willen doen op mijn Arubaanse medeburgers, maar wat mag je verwachten van mensen die het niet zelf gezien, gevoeld en geroken hebben?
Hoe dan ook, elke "dolláár" die in dit werk gestoken wordt, is goed besteed. Mocht er toch iemand die dit leest, iets willen sturen, het bankadres is: Banque Royale du Canada. Succursale de Delmas, du Compte de Soeur M. Hélène Van Keerbergen, Fille de la Charité, Port-au-Prince, Haiti.
Persoonlijk adres: Soeur Marie Hélène, Avenue J n. 14 Jacques Dessalines, Port-au-Prince, Haiti. ●

HANS - SYL - JAN

Het lezen van literatuur in het voortgezet onderwijs

deel 2 door WIM RUTGERS

Onderstaand artikel is een vervolg op het gelijknamige artikel uit Skol i Komunidat van de vorige maand

De uitgangspunten van de hierondervolgende lesserie zijn de volgende:

a. Lezen is een individuele bezigheid, bij het a-sociale af. Een lezer isoleert zich en is geheel weg van zijn omgeving in de wereld van het boek gedoken. Hij kan alleen 'gestoord' worden, waarbij hij uit zijn boek 'opschrikt'. Daarnaast kan een boek, als een verhaal wordt voorgelezen, een sociale bezigheid bij uitstek zijn: het als klas gezamenlijk beleven van en meeleven in een spannend verteld verhaal! Maar het individuele staat bij het leesonderwijs centraal, het stillezen heeft de voorkeur boven het hardop lezen (het eerste wordt in het gewone leven ook veel meer gedaan!) Individueel lezen is belangrijker dan groepslezen of klassikaal lezen, om over de ouderwetse beruchte klassikale leesbeurten maar te zwijgen!

b. Leesonderwijs is doe-onderwijs; je leert iets door het te doen, te oefenen. Lezen is een actieve bezigheid; hoe meer de leerlingen lezen, hoe beter.

c. Goed leesonderwijs eist een grote hoeveelheid beschikbaar materiaal van een grote diversiteit, zodat leerling en leraar kunnen kiezen wat voor hem/haar of de klas geschikt is op dit moment.

d. Vaak kan een uitleg en instructie van de leraar de leerling helpen. Het is onredelijk te eisen dat een leerling alles uit zichzelf kan en zal waarderen. De theorie blijft beperkt tot wat de leerling op dat moment nodig heeft om het gelezene beter te begrijpen.

e. Integratie van lesvormen; leesonderwijs gaat samen met luisteren, praten, discussiëren, schrijven, samenvatten en waarderen.

f. Deze lesserie is geschikt voor elke taal. Als ik soms voorbeelden geef uit de Nederlandse taal, kunnen deze eenvoudig door andere vervangen worden. Deze lesserie zou de integratie van het leesonderwijs in de diverse talen kunnen bevorderen.

A. Het lezen van proza

1. Introductie.
In de eerste 'literatuurles' leest de leraar een verhaal voor, waarbij hij ervoor zorgdraagt iets te kiezen waarvan hij weet dat het de leerlingen zeker zal interesseren. De leerlingen moeten gepakt worden; literatuur is leuk! Dat zal ook afhangen van de mate waarin de leraar in staat is boeiend voor te lezen. Voor leerlingen in de lagere klassen van het voortgezet onderwijs is er heel wat dat geschikt is: Compa Nanzi, sprookjes uit diverse landen en culturen, spannende avonturenverhalen, enz. Zoek een niet te lang verhaal uit; liever enkele korte verhalen voor verschillende smaken, dan een langdradig! Zoek iets waarin veel gebeurt; zoek iets uit met humor. Het voorlezen is geslaagd als de leerlingen vragen om méér (uit het boek, van de schrijver, van het soort, enz.).
Aan het eind van de introductieles krijgen de leerlingen de opdracht op school, thuis of in de bibliotheek een verhaal op te zoeken en dat te lezen. Ook moeten ze proberen verhalenbundels te vinden, waarvan ze de schrijver en de titel noteren.

2. De volgende les worden deze verhalenbundels en de verhalen geïnventariseerd en via het bord door de leerlingen in een 'letterkundeschrift' genoteerd. Zo ontstaat een bibliografie van verhalen die door de leerlingen zelf gevonden zijn en gewaardeerd worden! Afhankelijk van het enthousiasme van de klas en van de leraar (of andersom?) zal deze lijst kort of lang zijn. We vragen de leerlingen waar ze de verhalen gevonden hebben: thuis of in de bibliotheek? Dat verschaft ons de gelegenheid de bibliotheek te introduceren: klassebibliotheek, schoolbibliotheek, Openbare Leeszaal en Bibliotheek, bibliobus, dependances van de Openbare Leeszaal in de barrio's, Lago-bibliotheek, enz. We lichten de leerlingen hierover uitvoerig in en oefenen aandrang erop uit dat ze lid worden van een bibliotheek!
De leraar die niet over een klassebibliotheek beschikt en die wel graag zou willen hebben, maar niet over de middelen ervoor beschikt, stel ik het volgende voor. Vraag elke leerling één of twee boeken gedurende een trimester ter beschikking van de school te stellen, zodat er in de klas een rouleersysteem kan ontstaan. Dat ene boek zal wel in kwaliteit achteruitgaan, maar daar staat tegenover dat de leerling er veel meer dan tien voor in de plaats in de klas kan lezen.
Vraag de leerlingen de 'krant van gisteren', tijdschriften, oude strips, enz. mee te nemen. Zo wordt de leesstof met geen kosten en een minimum aan inspanning ruimschoots verkregen. Maak gebruik van de faciliteiten van het lesboek 'De krant op school'. uitgave van de Stichting Grafische Communicatie.

3. We breiden de volgende lessen de inventarislijst uit; vast en zeker zijn er nog nagekomen berichten! Daarna leest de leraar opnieuw een verhaal voor, nadat hij de leerlingen attent heeft gemaakt op de eisen die aan goed voorlezen gesteld moeten worden: duidelijkheid, verstaanbaarheid, articulatie, uitspraak, zinsintonatie, snelheid, expressiviteit en publieksgerichtheid. Deze eisen kunnen kort behandeld worden of alleen maar gedemonstreerd door het pedagogische voorbeeld van de leraar. Het laatste is beter; voor wat oudere leerlingen kan de theorie wel enige dienst doen.
Na het verhaal krijgen de leerlingen de opdracht thuis een verhaal te zoeken dat ze leuk vinden (dat hebben ze al gedaan, maar ze mogen best een ander nemen) en dat voor te bereiden om er op school voor de klas uit voor te lezen. De leerling leert zelfstandig zoeken, oordelen (wat is leuk; wat zou de klas leuk vinden?) en er wordt materiaal gepresenteerd dat van de leerlingen zelf afkomstig is.
De leraar geeft de volgende instructies: elke leerling mag de volgende les gedurende vijf minuten zijn verhaal voorlezen. Is het verhaal daarvoor te lang, dan wordt de volgende vorm gekozen: de leerling vertelt de inhoud van het verhaal in het kort en leest daarna een spannend fragment voor.

4. De leerlingen lezen het door hen gekozen verhaal in de klas voor. De leraar zorgt ervoor dat de naam van de schrijver en de titel van het verhaal op het bord en in het letterkundeschrift (voor zover reeds niet eerder genoteerd) komen. De leerlingen noteren een korte waardering van het verhaal. Dat kan ze helpen later een keuze te maken, het verhoogt bovendien de aandacht voor het gelezene en dwingt ze te oordelen.
Na het lezen mag de klas nog vragen stellen over wat niet begrepen is of over iets wat ze uitvoeriger willen horen. Ook discussie staan we gerust toe.
Aan het eind van het lesuur hebben op deze manier een vier- of vijftal leerlingen een beurt gehad. We gaan er de volgende lessen mee door zolang er animo voor is of tot iedereen aan de beurt is geweest. In sommige klassen is het misschien al snel afgelopen, maar dat is niet erg. Voor de leraar die een cijfer wil: uit de inventarislijst kiezen →

de leerlingen een aantal verhalen die ze lezen en waarover vragen gesteld kunnen worden bij een repetitie of leesbeurt.
Ik wijs er terzijde op, dat door deze werkwijze een aantal taalwerkvormen geïntegreerd worden: (voor-)lezen, spreken, luisteren, samenvatten, discussiëren en schrijven. Zo wordt de leesles een geïntegreerd onderdeel van het totale taalonderwijs.
5. Extra a. Afhankelijk van het onderwijstype en de belangstelling van de leerlingen en de leraar kan deze eerste lesserie worden afgesloten met een bespreking van diverse verhaalsoorten en hun kenmerken: sprookje, mythe, fabel, sage, legende, short story, enz., waarbij de theorie eerder gedemonstreerd wordt door het voorlezen van verschillende soorten verhalen dan geleerd als kennis zonder meer.

Aan de bibliografie van de leerlingen kan de leraar nu de zijne toevoegen, waarbij het pedagogische uitgangspunt is: wat zou deze leerlingen nu interesseren, maar ook eventueel volgend jaar. Verhalen die het in parallelklassen goed gedaan hebben kunnen worden genoemd.
Extra b. Waarom zouden we niet eens een klassikale verhalen-voorleeswedstrijd, verhalenvertelwedstrijd of verhalenschrijfwedstrijd met een aantal leuke prijzen en publicatie in de schoolkrant organiseren?
Extra c. Lang voordat er geschreven literatuur was, vertelden de mensen hun verhalen aan elkaar. De orale literatuur is zo oud als de mensheid zelf. De visser, de jager, de ontdekker, ze hebben allen wat beleefd en gaven daarvan graag verslag, daarbij de waarheid al of niet opsierend met 'literatuur'.
Ook op ons eiland moeten vele (oude) mensen nog van die verhalen kennen over die geweldige visvangst, de schipbreuk met het barkje voor de kust van het vasteland, de storm of de orkaan, het goud, het werken in Cuba of elders, hoe het vroeger was, bijgeloof en geesten, enz. Dit is 'eigen literatuur' van de bovenste plank! Het zou waardevol zijn bij de leerlingen het begrip 'orale literatuur' te introduceren en ze erop uit te sturen in hun buurt of bij hun familie, om te vragen naar deze oude verhalen en die daarna in de klas te laten vertellen, te noteren en eventueel in de schoolkrant of als getypte klasseuitgave te publiceren.
6. De leraar leest het begin van een (jeugd-)roman voor. Aan het eind van het lesuur (of eerder in een bepaald spannend gedeelte) is het verhaal natuurlijk nog lang niet af. Zorg ervoor een verhaal te nemen dat verschillende wijzen van einde mogelijk maakt.
De leerlingen krijgen nu de opdracht het verhaal (thuis) af te maken, nadat ze een samenvatting hebben gegeven van wat de leraar gelezen heeft. Ze fantaseren dus het einde van het gebeuren; wat zou er logischerwijze gebeurd kunnen zijn? Zo krijgen de leerling met een rijke fantasie en degene die graag logisch redeneert een kans. Luisteren, samenvatten, schrijven komen in deze opdracht in samenhangend geheel aan de orde.
7. De volgende lessen bespreken we de resultaten door de leerlingen de gelegenheid te geven hun oplossing voor te lezen of te laten lezen door de rest van de klas.


De Openbare Bibliotheek

Schrijfopdrachten die de leerlingen krijgen worden niet alleen door de leraar, maar vooral ook door de medeleerlingen gelezen. De leerlingen moeten er aan wennen dat ze verhalen schrijven voor een bepaald publiek, hun klasgenoten; schrijven is expressie en communicatie.
Het kennisnemen van elkaars werk heeft de voordelen, dat het werk kritisch en netjes wordt gemaakt, dat men van elkaar leert, en dat men schaamte voor eigen expressie afleert.
Na de oplossingen van de leerlingen vertelt de leraar hoe de roman in werkelijkheid afliep; hij kan ook enkele fragmenten voorlezen. Deze werkwijze geeft een introductie tot het begrip samenvatting of uittreksel van een boek; wat is de korte inhoud van het verhaalgebeuren? Vertellen, luisteren, discussiëren gaan weer hand in hand; wat vond je van de oplossingen van de medeleerlingen?; wat vind je achteraf van je eigen schrijfprodukt?; vind je het romaneinde inderdaad het beste, omdat dit het meest logische, het spannendst, enz. was?
Extra. De leraar die dat wil, kan nu met de klas praten over verschillen tussen verhaalsoorten en de roman. Het begrip 'novelle' kan eventueel ingevoerd worden. Naast het verschil in omvang, wijst hij dan op het aantal personen en de ingewikkeldheid van gebeurtenissen; een roman kent een ontwikkeling, een novelle is een momentopname.
8. We kunnen de begrippen 'stof' en 'inhoud' nu presenteren. Onder stóf verstaan we de gegevens die de schrijver gebruikt voor zijn verhaal of roman; de inhoud is dan de manier waarop hij die gegevens uitwerkt. Ook is het mogelijk te wijzen op het dooreenlopen van fantasie en werkelijkheid in fictie. De schrijver gebruikt bepaalde gegevens uit de werkelijkheid, maar zijn fantasie ordent ze tot een bepaalde inhoud van zijn verhaal.
We theoretiseren hier niet over, maar geven de volgende concrete opdracht. De leerlingen krijgen een kranteberícht voorgeschoteld, met de opdracht deze gegevens in verhaalvorm weer te geven. De ene 'stof' levert een grote verscheidenheid aan 'inhoud' op.
We laten als gewoonlijk de uitwerkingen weer (voor-)lezen in de klas.
9. Nu hebben we op een aantal manieren het begrip inhoud en korte inhoud benaderd. De leraar behandelt nu tijdens een les nogmaals een boek door er een samenvatting van te vertellen (en fragmenten uit voor te lezen).
De leerlingen krijgen nu de opdracht een boek (novelle of roman) naar hun keuze te lezen en daarvan de korte inhoud op te schrijven. In het letterkundeschrift wordt genoteerd: naam van de schrijver; titel van het boek; korte inhoud.

Op de gewone wijze circuleert het werk in de klas, waarbij de leerlingen die boeken noteren, die ze op grond van wat ze er nu over lezen (en horen) eventueel zelf zouden willen lezen.

10. Dit is ook het moment dat we de klas kunnen vragen een aantal titels op te schrijven van boeken die ze met plezier gelezen hebben; op deze manier maken we een inventarislijst van boeken.
We hebben de gelegenheid het soort: detective, strip, science fiction, novelle, roman, enz. erbij te introduceren en te laten noteren. We kunnen ook enkele verschillende romansoorten die voorkomen in de inventarislijst, noemen, als streekroman, historische roman, psychologische roman, enz.
Tot slot: dit lijkt ook de gelegenheid om *onze* inventarislijst van 'goede' jeugdliteratuur en literatuur voor volwassenen aan te bieden. We dwingen de leerlingen niet, maar we dringen er wel op aan dat ze eens een boek van deze lijst lezen. We maken reclame voor onze lijst door over deze boeken te vertellen en eruit voor te lezen.
Voor een korte introductie tot een aantal Antilliaanse Nederlandstalige jeugdromans verwijs ik naar Skol & Komunidat, 1980, nrs. 3 en 6.
Het maken van (korte) uittreksels blijft vanaf dit moment een regelmatige goede gewoonte.
De leerlingen noteren in hun letterkundeschrift de naam van de schrijver, de titel van het boek en de korte inhoud van de boeken die ze thuis en tijdens de leesles op school of in het bibliotheekuur lezen. Ze laten de medeleerlingen deze schriften inzien; we geven ze de gelegenheid met elkaar over gelezen boeken te praten.
De leraar stimuleert en controleert daarnaast de schriften regelmatig; hij praat tijdens het leesuur zoveel mogelijk met de leerling over wat deze leest en wat hij zelf gelezen heeft. Hij kan daarbij door het stellen van vragen de leerling stimuleren en zelf op de hoogte raken van de korte inhoud van boeken die hij niet kent, want een leraar leest zelf veel en regelmatig, maar hij kan natuurlijk niet alles lezen.
Wie dat wil kan aan het eind van het kwartaal heel gemakkelijk een cijfer voor lezen / literatuur uit het letterkundeschrift destilleren, waarbij hij let op de hoeveelheid gelezen werken en de zorgvuldigheid waarmee het schrift is bijgehouden.
Het bovenstaande, in welke lessen de leerlingen een flink aantal verhalen en boeken hebben leren lezen, en kennis hebben gemaakt met inhoud, verhaalsoorten, verschillende genres en romansoorten, lijkt me voor een aantal typen van onderwijs ruim voldoende theorie.
Men kan de leerling een lijstje laten maken van gelezen werk of (beter) aan de hand van het letterkundeschrift van het laatste jaar of de laatste jaren op het examen over een aantal boeken laten vertellen.
Maar wat belangrijker is: de leraar die het bovenstaande enthousiast uitwerkt heeft zijn leerlingen de gelegenheid gegeven zich uitgebreid met boeken bezig te houden.
Andere schooltypen eisen wat meer theorie. •

(wordt vervolgd)



VAN HET BESTUUR

De afgelopen tijd komt het regelmatig voor dat mensen die opgenomen moeten worden in het ziekenhuis problemen ondervinden met betrekking tot de garantieverklaringen. U weet dat u in geval van opname in het ziekenhuis een garantieverklaring kunt krijgen bij uw schoolbestuur. Per ziektegeval krijgt u één garantieverklaring.
Het is altijd zo geweest dat zowel de ziekenhuisrekening als de doktersrekeningen met deze garantieverklaring door het ziekenhuis bij de overheid gedeklareerd konden worden. Het komt nu echter voor dat bepaalde doktoren hun rekeningen niet meer bij het ziekenhuis willen indienen maar rechtstreeks bij de overheid. Daartoe willen zij een aparte garantieverklaring hetgeen echter niet mogelijk is.
Nu kunt u de doktersrekeningen natuurlijk zelf betalen en achteraf declareren; voor een heleboel mensen is dit echter bezwaarlijk vanwege de hoge kosten.
We hebben kontakt opgenomen met Dr. Hagens van de Gezondheidsdienst om te kijken wat hieraan gedaan kon worden.
Dr. Hagens bevestigde dat er vanwege administratieve rompslomp bij de afdeling Financiën inderdaad maar één garantieverklaring per geval verstrekt wordt.
Hij is echter van mening dat de patiënt niet de dupe mag worden van het feit dat een dokter zijn rekening rechtstreeks wil indienen.
Mocht u dus soortgelijke probleem als boven geschetst ondervinden, dan kunt u uw arts erop wijzen dat hij/zij zijn/haar rekeningen rechtstreeks kan indienen bij de overheid onder vermelding van

1. nummer van uw garantieverklaring (die u afgeeft bij het ziekenhuis, *niet* bij de dokter),
2. datum van verstrekking van de garantieverklaring,
3. naam van de patiënt.

Bovenstaande gegevens kunt u zelf verstrekken of de arts kan hiertoe kontakt opnemen met het ziekenhuis.
Mochten er doktoren zijn die ook dit weigeren dan wordt u verzocht kontakt op te nemen met Dr. Hagens bij de Gezondheidsdienst.
Dr. Hagens zou overigens een circulaire over deze problematiek laten uitgaan naar alle specialisten.

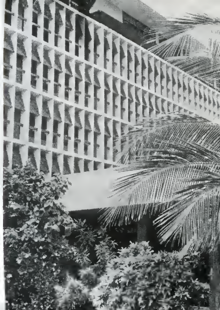
Kontributie

Het blijkt noodzakelijk een en ander met betrekking tot de kontributie nogmaals toe te lichten. Een groot aantal leden begrijpt niets van het hoger bedrag aan kontributieinhouding.
Eerstens is daar de — in de Algemene Ledenvergadering van 12 juni 1981 goedgekeurde — kontributieverhoging. Deze verhoging bedraagt 3‰ van de basisbezoldiging. Van deze 3‰ is 2‰ bestemd voor een reservefonds en 1‰ ter dekking van de kosten voor een parttimer.

Voorheen bedroeg de kontributie 7‰ en u betaalt dus momenteel 1% van uw basisbezoldiging aan kontributie.
De kontributie wordt ieder jaar vastgesteld op het salaris van januari en dat bedrag wordt maandelijks ingehouden.
Gezien het feit dat de kontributie niet vastgesteld is op een bepaald bedrag, maar op een bepaald percentage van uw basissalaris, zou deze met iedere indexering en met iedere periodieke verhoging omhoog moeten gaan.



Ondanks herhaaldelijk aandringen onzerzijds bij de desbetreffende instanties is het tot nog toe niet zo dat de computer automatisch 1% berekent o.i. zou dat heel eenvoudig moeten zijn, maar zoals al gezegd: het is ons niet gelukt degenen die dit zouden kunnen bewerkstelligen daarvan te overtuigen.
De kontributieverhoging is ingegaan per 1 augustus 1981. Wij hebben de lijsten met de nieuwe kontributiebedragen opgesteld en aan de diverse schoolbesturen doen toekomen met het verzoek de nieuwe bedragen in de houden. Bij de SKOA vormde dit in het geheel geen probleem, het eilandgebied (openbaar onderwijs) deed echter heel moeilijk. Het ging niet, vanwege reorganisatie en renovatie in de afdeling mechanische administratie en het zou niet eerder kunnen dan 1 januari 1982.
E.e.a. kwam bij ons heel vreemd over, gezien het feit dat de SKOA gebruik maakt van dezelfde computer en bij de SKOA ging het wel! Ook bij de andere schoolbesturen



Dr. Horacio Oduber Hospital

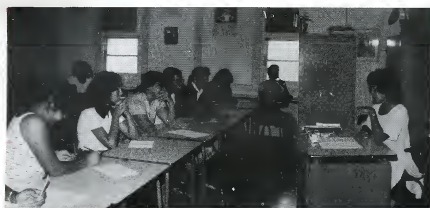
leverde de wijziging geen problemen op
Een verzoek om medewerking aan de gede
puteerde mocht niet baten zodat wij ons ge
noodzaakt zagen de leden te vragen zelf he
verschil te komen betalen.
De ontstane situatie bracht namelijk me
zich mee:

1. Een derving aan inkomsten.
2. Discrepantie tussen de leden werkzaam bij een bijzonder schoolbestuur en di werkzaam bij het openbaar onderwijs.

Naast de kontributieverhoging hebben zoal
wij al eerder schreven indexering en perio
dieke verhoging ook effekt op de hoogte var
uw kontributie.
Elk jaar wordt er geïndexeerd; als dan ir
januari de lijsten van kontributieinhoudin
gen opgemaakt worden, gebeurt dit op basi
van uw geïndexeerde salaris.
Heeft u in het voorafgaande jaar een perio
dieke verhoging gekregen, dan zal ook di
verhoging van invloed zijn op het bedra
dat u aan kontributie moet betalen. Wij ho
pen dat e.e.a. u na deze uiteenzetting wa
duidelijker is. Mocht u vragen hebben: u
kunt altijd terecht bij een van de bestuurs
leden of bij de secretaresse op kantoor.

Verslag van een lezing gehouden door de W.V.Z.

Op dinsdag 26 januari j.l. werd door Nancy de Vries namens de Werkgroep Vrouwenzaken van de Simar voor de pas ontstane vrouwenpraatgroep van collega's, een inleiding gehouden over de werkzaamheden van de Simar in het algemeen en over de activiteiten van de Werkgroep Vrouwenzaken in het bijzonder.
Allereerst praatte ze over het wel en wee van de vakbond voor leerkrachten, vanaf het ontstaan in 1969 en daarna over de



werkzaamheden van de toenmalige werkgroep van vrouwelijke leerkrachten, die van 1971 tot 1975 functioneerde. Vele zaken werden in deze periode aangekaart, maar alleen het zwangerschapsverlof voor de ambtenares werd in concreto van kracht; dit is echter nog steeds niet wettelijk geregeld. Vroeger werd een zwangere leerkracht b.v. ontslag verleend. (In Nederland is het zwangerschapsverlof al 60 jaar in de wet opgenomen).

In 1980 werd de Werkgroep Vrouwenzaken van de Simar opgericht met het doel het onafgemaakte werk van de werkgroep voort te zetten. De opdracht van het hoofdbestuur was nu: Stel de discriminatie van de vrouw aan de kaak.
Nancy vertelde waar de groep mee bezig is geweest en nog mee is. Tot nog toe is er niet zo veel concreets bereikt, wel is de eerste studiedag voor de werkende vrouw op Aruba, suksesvol verlopen, dankzij de gezamelijke inzet van de vrouwenpraatgroep en de W.V.Z.
Men denkt altijd dat vrouwenpraatgroepen anti-man zijn, dat zij akties tegen de man ondernemen. Het doel is echter het bewustwordingsproces van de vrouw op gang te brengen. Pro-vrouw betekent niet Anti-man.
Ze eindigde met een recept waarvan onze maatschappij gebrouwen is:

een kilo machismo vermengd met
een liter oude koloniale saus
een paar ons Christelijke blokjes
een flinke scheut traditie
een mespunt corruptie
een brok angst
en een ssssnufje lieve, zachte, mooie vrouwelijkheid, vooral niet te scherp, niet te hard of te sterk van smaak, anders bederf je de boel.
We hebben het met de paplepel ingegoten gekregen en we hebben het geslikt!

Maar . . . je houdt een vieze smaak in je mond van zoete broodjes bakken . . .



De reacties van de aanwezigen waren zeer positief. Er ontstond een levendige discussie over veel zaken die de vrouwen aangaan, maar in het bijzonder over de wankele rechtspositie van de vrouw.
Het is bijzonder verheugend dat jonge, pas afgestudeerde leerkrachten zich zo bewust bezighouden met deze problematiek. Te meer daar wij zelf traditioneel maar al te vaak de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen in stand helpen houden.
Uiteindelijk is het de taak van een onderwijskracht *bewust* de opvoeding van de jeugd te verzorgen en daarbij in het oog te houden dat gelijke kansen voor iedereen van het grootste belang zijn. ●

Werkgroep Vrouwenzaken van de Simar

GRAWATA

Lastimamente ta solamente nos hariña ta bin di Korsou. Si nos awa tambe lo a bin fe Korsou nos servisio di salubridat publiko lo a analisá e kalidat di nos awa dia bieu pa konstata restonan maron di djaka den dje!

★

De "Amigoe" dreigt onder te "Snowen!" We hebben de bui al zien hangen . . .

★

Net ora nos kier a saka señor Snow pafó di "Kantlijn" nan a pon'e den "middenveld," anke "rechtsbuiten" ta su spesialidat.

★

Jossy Mansur den un delegashon arubiano pa Venezuela: Awor sí Aruba a bai den baratiyo!

★

Na Merka e aña aki mas ku 40.000 hende a muri di friu i hamber! Pero un kos ta sigur: nan a muri den e pais mas liber na mundo!

★

Un grawata ku nos a risibi di Betico: Despues ku su ruman a puntra basta biaha pa un schorsing di e reunion di komishon di 7, nan a kuminsa yam'e Hendrik Schorsira . . .

★

Ora di Aruba su independensia: Wak pa bo t'ei!!



Awor ku temporada di Karnaval i elekshonnan pa reina infantil i pre-infantil ta tras di lomba, SAC a kuminsa kaba ku e preparashonnan pa otro aña tambe tin elekshon pa un reina pre-natal.

★

Jossy is always right, misinformed perhaps, slopky, crude, bullheaded, bigotted, even stupid, but NEVER wrong!

★

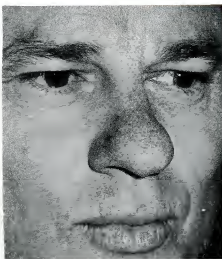
E defensor dje doñonan di un kasino, ku a hui ku un gran kantidat di plaka, alabes ta regla independensia di Aruba den komishon di 7. Prepará bo mes; e temporada di "grabbelton" a kuminsa.

★

Tele-notisias dentro di poko tempo por bai hasi uso di un "sateliet-grondstation," pa asina por transmiti vivo i direkto e puyamento di burikonan riba ser'i Jamanota.

★

Tele-putrisias.



BAN "TACKLE" ARUBA

(vervolg van pag. 9)

Croes: "Laga mi bisa . . . Den e referendum mes iregularidat NO a sosode. Den e *sistema* ku a wordo apliká, e "volmachtensysteem," a wordo konstatá sierto iregularidat, pero un iregularidat komun, ku tabata sosode den túr elekshon."

"Esei no ta hustifik'é . . . "

Croes: "No, esei no ta hustifik'é, i ta p'esei e proksimo elekshon el a wordo eliminá."

Sr. Croes ta sigui splika ku "eigenlijk" no tabata trata di "valsheid in geschriften," pero di "valse getuigenis." Esaki kiermen ku un hende ta bai buska un volmacht p.e. serka un shon bieu su só, anto despues e ta pidi otro hende firma ku e tabata testigo. Segun sr. Croes esaki ta un kos ku ta sosode masha normal, ya ku no ta semper bo por warda te ora bo tin dos persona pa bai ku bo!!!

Tambe sr. Croes ta mustra riba e hecho ku na '77 tur hende nasí na Aruba despues di '49, pero sin nashonalidat hulandes, pa promé biaha den historia, a haña derecho di bai vota. Pues MEP no kier a limitá pueblo su voto.

"Biniendo bèk na e referendum, e 43% ku no a vota pa un Aruba independiente ta un minoria hopi grandi, den asuntonan asina en general dos tersera parti . . . "

Croes: "Aseptable, aseptable. Pero den e 43% ei mi ta bisa sí ku tin un faktor ku nunka ta bai vota, weita kuanto testigo di Jehova tin aki riba, kuanto enfermo ets. ku no por bai vota. Ban bisa . . . e ta konsiderable, e ta grandi. Pero di otro banda 57% di e total elektorado ta substansial.

Elekshonnan

"Si bin elekshonnan ku ki programa MEP lo drenta e elekshonnan?"

Croes: "Mi ta kere ku nos a kai den un "stroomversnelling," un akselerashon, ku awor aki nos ta bin mas konkretamente ku un plan di e realisashon di independensia di Aruba."

"El a wordu trahá kaba, e plan ei?"

Croes: "Trahando riba dje" (Konstitutionele zaken ta kordin'e!!).

"Kier men ku pueblo di Aruba ta bai haya (durante kampaña di elekshon) un plan konkreto den kual ta ser poní na ki manera e independensia mester wordu lográ?"

Croes: "Kon nos ta mira i nos kier pa Aruba su independensia wordó realisá."

"Boso ta stipulá tambe un termino i un fecha pa kual e plan i e independensia mester ser realisá?"

Croes: "Den e plan nos por tuma un "streefdatum" pero e fecha desisivo mes ta a base di negosashon ku Reino i mi ta kere ku manera e situashon ta bai, ku si e bai di tal manera ku berdaderamente e otro islanan no kier independensia i ku e ta bai entre Aruba i Reino, anto e ora ei e fase transitorio lo no mester dura 10 aña mas, sino mas korto."

"Mas korto ku 10 aña pa yega independensia total?"

Croes: "Independensia politiko."

"Ku pasport arubiano?"

Croes ta sakudi kabes afirmativo.

"Kon bin ku e periodo transitorio por wordo "verkort?"

Croes: "Pasobra "eigenlijk" e dies aña ta pa e proseso di institutionalisá un "samenwerkingsverband," dùs "desentralisatie" mester a bai mas poko poko, "gefaseerd." Pero awor tur e atenshon i esfuerso ta ariba Aruba su indepensensia só. Aruba mes tin hopi kos ku mester wordo hasí: e pregunta di e unidat monetario, si nos ta hasi'e ku e otro islanan si of no i tin hopi kos ainda ku ta tuma hopi tempo. Sinembargo awor aki henter e proseso di desentralisashon ei bo por salt'e unda ku bo ta haña ku masalmente e tareanan ta wordo "overgedragen."

Garantianan

"Bo tin indikashon fuerte ku Hulanda ta koperando kompletamente pa realisá e independensia di Aruba?"

Croes: "Si."

"A base di kiko bo tin e impreshon ei?"

Croes: "Ku Hulanda ta un pais serio. Ora ku Hulanda a rekonose e derecho di outodeterminashon i ku Van Agt a deklará den nomber di Reino ku nan ta tuma independensia di Aruba ku mas alta seriedat . . ."

"Hulanda a hasi kompromisonan, promesanan, "toezeggingen" konkreto kaba?"

Croes: "E problema ta ku niun hende tin duda ku Aruba ta bira independiente. Nan tur ta konvensí ku Aruba ta bira independiente. Pero e problema ta ku loke Hulanda tabata kier ku na mesun momento ku Aruba bai, e otro islanan move tambe, anto weita kon, kaminda nan por. tin un "samenwerkingsverband": alivia Hulanda su responsabilidat tambe pa ku e otro islanan. Ya ku e otro islanan no kier move i ku Aruba ta keda "press," mi ta kere ku Hulanda sierto momento lo hasi loke el a hasi ku Suriname i Antillen: El a bisa: Ban "tackle" Suriname, djei nos ta bai "tackle" Antillen. Mi impreshon awor aki ta ku e lo bisa: Ban "tackle" Aruba pa despues nos "tackle" "de rest."

Nos ta keda insistí: *"Pero Hulanda no a hasi ningun "toezegging" konkreto ainda enkuanto eksihensianan, enkuanto garantianan ku Aruba ta desea?"*

Croes: "No, no, t'esei . . . den e fase ei nos ta, e ta sumamente importante, pero den e fase ei nos ta."

"Kier men ta djis indikashon só tin te awor aki?"

Croes despues di a guli un pida rijsttafel: "Nan a keda un poko vaag, mantene nan den terminonan general manera ku nos ta willing pa duna garantia pero boso mester kopera ku otro."

"Nan ta pone sierto kondishonnan?"

Croes: "Si, nan ta bisa ku "naarmate" tin un "hechter en duurzamer samenwerkingsverband" ku e otro islanan tin un basis pa un "vruchtbare relatie" ku Hulanda. Esei tabata bou di e plan original pa tur (isla) move huntu. Pero awor ku nan (Hulanda) ta weita k'e otronan no kier move, nan tackle Aruba só, mi ta kere ku ainda nan ta bin ku kondishonnan pa nos sigui koperá, pero e ora ei e ta bira na un kompletamente otro sistema: Un Aruba soberano i ku e otro islanan ta forma parti di e "staatsrechterlijke eenheid" di "koninkrijk."



"Kiko MEP lo hasi konkretamente si MEP no wordo tumá den gobierno sentral despues di elekshonnan?"

Croes, despues di basta rato, kortando rigurosamente den su rijsttafel: "Mi no ta bisa kiko MEP lo bai hasi den detayes, pero mi ta garantisá si ku lo tin stabilidat i trankilidat politiko."

"Akshonnan manera na aña '77?"

Croes, pensando: "Nos no ta bisa si ni no. Nos ta usa tur medio ku ta den nos alkanse pa yega na nos meta." ●

Den nos numero di aprel e di dos i ultimo parti di e entrevista ku Gilberto François Croes.

STIJL

Vloerbedekkingen
Gordijnen
Lampen

KWALITEIT

n.v. meubelindustrie

„Hollandia"

"DE ERVAREN VAKMAN"

INTERIEUR

SHOWROOM:
L. G. Smith Blvd. 116
Tel. 23573

Bankstellen
Eetkamers
Slaapkamers

ADVISEURS

FATUM

Curaçao, Pietermaai 19,
Tel. 611166, Postbus 226.
Aruba, Nassaustraat 103,
Tel. 24888, Postbus 510.
St. Maarten, Emmaplein,
Tel. 2248, Postbus 201

De Nederlanden van 1845

Sigur, pa un i tur!



Nationale-Nederlanden



Bezoek onze
uitgebreide
SANITAIR SHOW
aan de
Arendstraat 105.

Wij hebben in voorraad sanitair ROYAL SPHINX
en BOCH uit Europa.

*

"Iets waar u elke dag
op zit, moet goed
zijn en mag
gerust mooi zijn".

*

* Moderne kleuren
* Storingsvrije werking
* Waterbesparend (25%)



You are invited
to discover the pleasure
of owning a SUBARU.

All models available at

ARUCAR NV

Sabana Blanco 35
Tel. 23055 - 21208

Amigoe

de krant voor èlke dag

de krant die wat te vertellen heeft...

bel 24333 voor
een abonnement



ANTILLANA DE VIAJES Y TURISMO s.r.l.

Hebt u reisplannen?



DAN BENT U BIJ ONS AAN HET GOEDE ADRES!

Ons personeel, met jarenlange ervaring, staat voor U klaar om aan al uw wensen tegemoet te komen.

Ons adres is: ANTILLANA DE VIAJES Y TURISMO ARUBA N.V.
L. G. SMITH BOULEVARD 112-A, gebouw Carib Motors
TELEFOON 24863 en 23761
ORANJESTAD, ARUBA, N.A.

